

HÖGSKOLAN
DALARNA

Examensarbete

Socionomprogrammet

Skolans arbete med barn som far illa

**En kvalitativ undersökning av skolpersonals
förhållningssätt till barn som misstänks fara illa**

**The elementary school's work with children who are suffering from
maltreatment**

**A qualitative study of school staff's approach to children who are
suspected to be maltreated at home**

Författare: Linnea Mattsson och Cecilia Stenquist

Handledare: Peter Jansson

Examinator: Eva Randell

Ämne/huvudområde: Socialt arbete

Kurskod: SA 2020

Poäng: 15 högskolepoäng

Examinationsdatum: 2018-01-12

Vid Högskolan Dalarna finns möjlighet att publicera examensarbetet i fulltext i DiVA. Publiceringen sker open access, vilket innebär att arbetet blir fritt tillgängligt att läsa och ladda ned på nätet. Därmed ökar spridningen och synligheten av examensarbetet.

Open access är på väg att bli norm för att sprida vetenskaplig information på nätet. Högskolan Dalarna rekommenderar såväl forskare som studenter att publicera sina arbeten open access.

Jag/vi medger publicering i fulltext (fritt tillgänglig på nätet, open access):

Ja

Nej

Högskolan Dalarna – SE-791 88 Falun – Tel 023-77 80 00

FÖRORD

Vi vill rikta ett stort TACK till alla som stöttat oss under denna tid.
Vi vill också tacka våra respondenter vilka genom sitt deltagande möjliggjort vår studie.

Ett extra stort tack vill rikta till vår handledare Peter Jansson som engagerat sig, stöttat och uppmuntrat oss till att kämpa genom hela processen.

Stort tack även till våra familjer för ert stöd och tålamod.

Linnea Mattsson och Cecilia Stenquist

Sammanfattning

Lärare har i sin dagliga kontakt med barn en unik roll i att upptäcka barn som far illa, de omfattas av en lagstadgad, personlig och ovillkorlig anmälningsskyldighet. Trots detta är anmälningsbenägenheten generellt sett låg och det antas finnas ett stort mörkertal barn som far illa.

Syftet med vår studie var att undersöka skolpersonals kunskaper om och attityder till att vid misstanke om att ett barn far illa ingripa på ett lämpligt och konstruktivt sätt. En kvalitativ studie med semistrukturerade intervjuer genomfördes. Genom tematisk analys utvärderades det empiriska materialet och empirin kopplades till tidigare forskning och teoretiska perspektiv och begrepp inom den symboliska interaktionismen.

Våra slutsatser är att det finns ett glapp mellan vad skolpersonal enligt skolverket förväntas göra avseende barn som far illa och vad de gör. Vi har identifierat en bristande förmåga att identifiera barn som far illa och en hierarki där lärare kan förhindras att fullfölja sin anmälningsskyldighet.

Nyckelord: Barnmisshandel, barn som far illa, skolpersonal, lärare, anmälningsskyldighet, symbolisk interaktionism, kunskap, attityder

Abstract

In their daily contact with children, teachers have a unique role in detecting child-maltreatment, as mandated reporters they are subject to a statutory personal and unconditional notification. Nevertheless, reporting abilities are generally low, and it is assumed that there are a large number of children who are maltreated.

The purpose of our study was to investigate school staff's knowledge and attitudes to act in an appropriate and constructive way if suspicion arises that a child is maltreated. A qualitative study using semi-structured interviews were conducted. The empirical data, evaluated through a thematic analysis and linked to previous research and theoretical perspectives and concepts within symbolic interactionism.

Our conclusion is that there is a gap between how teachers act regarding maltreated children and how they are supposed to act according to skolverket. We have identified a lack of ability to identify maltreated children and a hierarchy where teachers can be prevented from completing their mandatory reporting.

Key words: Child abuse, child maltreatment, school personnel, teachers, mandatory reporting, symbolic interactionism, knowledge, attitudes.

Innehåll

1. Inledning	4
1.1 Syfte	5
1.1.1 Frågeställningar	5
1.2 Definitioner	5
1.3 Definitionen av barn som far illa	5
2. Bakgrund	8
2.1 Vad lagen säger	8
2.1.1 Vad Skolverket säger	9
2.2 Anmälningsbenägenhet i skolan	9
2.2.1 Kunskapsbrist i skolan	10
2.2.2 Vår pilotundersökning	10
2.4 Konsekvenser av att som barn fara illa	11
3. Teori	13
3.1 Symbolisk interaktionism	13
3.2 Goffman	14
3.2.1 Frame	14
3.2.2 Definition av situation	15
3.2.3 Signifikanta symboler	15
4. Metod	17
4.1 Val av metod	17
4.2 Etiska överväganden	17
4.3 Population och urval	18
4.3.1 Avgränsningar	19
4.3.2 Procedur	19
4.4 Datainsamlingsmetod	20
4.4.1 Intervjuguide	20

4.4.2. Intervjugenomförande.....	21
4.5 Databearbetning	21
4.6 Tillförlitlighet.....	22
4.7 Metoddiskussion	23
5. Resultat	24
5.1 Respondenter	24
5.2 Prioriterade arbetsuppgifter	24
5.2.1 Skolans uppdrag.....	24
5.2.2 Anmälan i andra hand	25
5.2.3 Viljan att hjälpa.....	26
5.3 Skolans roll vid anmälan.....	27
5.3.1 Att hantera oro	27
5.3.2 Konkret handlande – inom skolans väggar.....	28
5.3.3 Hierarki – rektor är navet.....	28
5.4 Kunskap	29
5.4.1 Utbildningens roll	29
5.4.2 Otillräckliga kunskaper.....	30
5.5 Osäkerhet	31
5.5.1 Vaga rutiner	31
5.5.2 Konsultera kollegor.....	33
6. Analys.....	34
6.1 Frame	34
6.2 Signifikanta symboler	35
6.3 Definition av situation	36
7. Diskussion och slutsatser	39
7.1 Implikationer för praktiken.....	41
7.2 Styrkor och svagheter med studien.....	42

7.3 Slutdiskussion	42
Referenser	43

Bilaga 1: Informationsbrev

Bilaga 2: Intervjumall

Bilaga 3: Etisk egengranskning

1. Inledning

Vi intresserar oss för lärare och rektorers attityder till att agera för att minska antalet barn som far illa. Forskning visar på en enhetlig bild, vilket vi kommer att redogöra för nedan, att lärare genom sin dagliga kontakt med barn har en unik roll i att upptäcka barn som far illa. Trots detta kan man anta att det finns ett stort mörkertal då anmälningsbenägenheten generellt sett är låg och angivna orsaker till detta är avsaknaden av en tydlig definition som anger när ett barn far illa, bristande rutiner gällande anmälningsförfarandet, kunskap kring socialtjänstens ärendegång samt att lärare saknar kunskap för att identifiera barn som far illa, vilket bottnar i brister i lärarutbildningen (Kenny, 2004; Levi, Crowell, Walsh, & Dellasega, 2015; Sundell, 1997; Svensson, Andershed, & Janson, 2015; SOU 2001:72; Cocozza, Gustafsson, & Sydsjö, 2006; Barnombudsmannen, 2012). Al Odhayani, Watson J, & Watson (2013) och Sinanan (2011) påtalar att negativa konsekvenser för barn som på olika sätt far illa i sin hemmiljö är många och allvarliga. Att växa upp under missförhållanden är associerat med emotionella, fysiska och beteendemässiga problem. Några i empirisk forskning bekräftade problem är skadad anknytningsförmåga, posttraumatiskt stressyndrom, depression, självmordstankar, självmordsförsök, en skadad självkänsla, olika fysiska skador och i värsta fall döden. Att som barn befinna sig i en familjesituation som leder till att man far illa kan leda till skambelägganden som bottnar i en känsla av att vara oälskad, vilket visat sig påverka individen på lång sikt. De långsiktiga konsekvenserna av att som barn fara illa är många. Det är vanligt att barn som upplevt och bevittnat våld under sin uppväxt även som vuxna hamnar i en parrelation där de utsätts för våld eller själva blir våldsförövare. Att som vuxen få problem med missbruk, kriminalitet, självskadebeteenden och allvarliga sjukdomar är ytterligare konsekvenser som man i empiriska studier knutit till att man som barn farit illa. Det finns därför många starka motiv till att minska antalet barn som far illa (Al Odhayani et al., 2013; Sinanan, 2011).

Även Skolverket (2017) lyfter fram detta viktiga område och framhåller den unika roll skolpersonal tillsammans med förskolepersonal har i att upptäcka barn som far illa eller som riskerar att fara illa. De omfattas även av anmälningskyldighet vilket framgår av 29 kap. 13 § skollagen och 14 kap. 1 § socialtjänstlagen (Skolverket, 2017). Inom socialtjänsten är arbetet med att upptäcka och bemöta barn som far illa ett sedan länge etablerat område och återfinns bland annat i socialtjänstlagens formuleringar 14 kap. 1 § socialtjänstlagen. Skolan och socialtjänsten arbetar därmed mot samma mål, att hjälpa barn som far illa.

Sammanfattningsvis så menar vi att skolan har en avgörande roll i att upptäcka barn som far illa och anmäla till socialtjänsten för att därigenom minska antalet barn som far illa. Vår studie avser undersöka hur detta arbete ser ut genom fallstudier av ett urval av låg- och mellanstadieskolor i en svensk mellanstor kommun. Vår tyngdpunkt kommer att vara på skolpersonals attityder till att arbeta med detta problem, med inriktning på om de har förutsättningar genom kunskap och rutiner för att praktiskt kunna ingripa på ett lämpligt sätt när misstanke finns om att ett barn far illa.

1.1 Syfte

Syftet är att undersöka skolpersonals kunskaper om och attityder till att vid misstanke om att ett barn far illa inom ramen för skolans verksamhet ingripa på ett lämpligt och konstruktivt sätt.

Vi vill genom detta nå en ökad teoretisk förståelse av hur skolan arbetar med barn som far illa.

Vår utgångspunkt är att en grundförutsättning för skolpersonals förmåga att ingripa på rätt sätt både är god kunskap om problemet (vad, hur, när, var, varför) och en positiv attityd till att ingripa.

1.1.1 Frågeställningar

- Hur förhåller sig lärare och rektorer till barn som far illa?
- Vad gör skolpersonal praktiskt för att motverka att barn far illa?
- Vilka förutsättningar i form av kunskap om hur barn far illa har skolpersonalen?

1.2 Definitioner

All skolpersonal omfattas av anmälningsskyldighet. När vi skriver skolpersonal avser vi lärare och rektorer.

När vi skriver att ingripa på ett lämpligt och konstruktivt sätt menar vi att fullfölja anmälningsplikten det vill säga göra en orosanmälan.

1.3 Definitionen av barn som far illa

Det saknas såväl nationellt som internationellt en enhetlig och tydlig definition att förhålla sig till som på ett enhetligt preciserat sätt definierar när ett barn far illa (Levi et al., 2015).

Den svenska staten har för att definiera vad det innebär att som barn fara illa valt att använda sig av det överordnade begreppet barnmisshandel. Begreppet används som ett paraplybegrepp och innefattar fysiskt och psykiskt våld, sexuella övergrepp, kränkningar samt fysisk och psykisk försummelse. Detta för att tydliggöra begreppets olika dimensioner, spegla

samhällets syn och för att underlätta samverkan mellan olika professioner. Definitionen utgår från barnet och skiljer inte mellan avsiktliga och oavsiktliga handlingar utan fokuserar på konsekvenserna för barnet. Den skiljer således inte mellan aktiv och passiv försummelse. I Statens offentliga utredningar (SOU 2001:72) hittar vi följande beskrivning:

”Barnmisshandel är när en vuxen person utsätter ett barn för fysiskt eller psykiskt våld, sexuella övergrepp, kränkningar eller försummar att tillgodose barnets grundläggande behov. Med barn avses varje människa under 18 år” (SOU 2001:72, s.120).

I det följande går vi mer i detalj igenom hur de olika typerna av barnmisshandel beskrivs.

Fysisk barnmisshandel innebär varje form av kroppslig bestraffning som utförs av en vuxen person och som orsakar ett barn kroppsskada, sjukdom, smärta eller försätter barnet i vanmakt eller annat liknande tillstånd. I alla former av fysiska övergrepp ingår psykisk misshandel.

Psykisk barnmisshandel innebär att en vuxen person systematiskt utsätter ett barn för nedbrytande behandling, nedvärderande omdömen eller avsiktligt känslomässigt lidande. Att barnet tvingas leva med, se eller höra våld, hån, förlöjligande, orimliga krav, orimligt hårda bestraffningar, avvisande, eller att aldrig ta hänsyn till barnet synpunkter.

Sexuella övergrepp innebär att barnets beroendeställning utnyttjas av en vuxen person och utgår från den vuxne personens behov. Sexuella övergrepp mot barn innefattar alla former av sexuella handlingar som påtvingas ett barn av en vuxen. Sexuella övergrepp kränker barnets integritet och är en mycket allvarlig form av fysisk och psykisk misshandel.

Kränkningar kan skada eller äventyra ett barns hälsa och innebär att en vuxen person genom ord eller handling behandlar barnet nedlåtande eller angriper barnets personlighet. Det kan handla om att förolämpa barnet inför andra, framställa barnet som odugligt eller jämföra barnet med andra på ett för barnet negativt sätt.

Fysisk och psykisk försummelse är den vanligaste formen av barnmisshandel och innebär att en vuxen person underlåter att tillgodose ett barns grundläggande behov vilket allvarligt skadar barnets utveckling och hälsa. Bristande fysisk omsorg gäller alla aspekter av barnets fysiska hälsa och utveckling, det kan handla om bristande möjligheter till vila och sömn, hygien, kost och omvårdnad, tillsyn, årstidsanpassade kläder, skadliga expositioner och medicinsk vård. Psykisk försummelse kan bland annat vara otillgänglighet och känslomässig likgiltighet för barnet, att underlåta att lära barnet rätt och fel och att inte se till att barnet får skolutbildning (SOU 2001:72).

De olika dimensionerna har utvecklats för att man på ett mer ändamålsenligt sätt ska kunna göra konstruktiva insatser. Problem som enbart består i att familjen inte har ekonomiska medel för att ge barnet en bra omsorg kan till exempel inte leda till samma insats från socialtjänsten som om barnet utsätts för sexuella, psykiska och fysiska övergrepp. Ökad kunskap om de olika dimensionerna är därför en förutsättning för att göra en lämplig insats.

Trots statens arbete med att skapa en enhetlig definition finns det tyvärr mycket som tyder på att man mellan olika professioner har en skild syn på vad som anses vara misshandel av ett barn och även inom professionerna råder det delade meningar. Det har till exempel visat sig att tillfrågad personal från olika professioner inte uppgav att det var samma barn som de kände oro för vilket kan tolkas som att det saknas en tydlig definition av begreppet barnmisshandel (Svensson et al., 2015; SOU 2001:72). Cocozza et al., (2006) menar att avsaknaden av en tydlig definition av barnmisshandel är ett problem. Denna otydlighet leder till att både anmälningsskyldiga professioner och socialtjänst får ett tolkningsutrymme som alltför ofta skiljer sig åt, vilket kan bidra till att utsatta barn inte får den hjälp de behöver (ibid.). Att anmälningsskyldiga professioner har olika syn på när ett barn bedöms fara illa är något som även framgår av internationell forskning. Detta visar på ett tydligt behov av utbildningsinsatser för att professionella som arbetar med barn ska få en gemensam syn på vad ”fara illa” innebär (Levi et al., 2015). Även i den amerikanska forskningen diskuteras avsaknaden av en gemensam och tydlig definition av när ett barn far illa. Här används till exempel *child abuse* och *child maltreatment* såväl enskilt som tillsammans och det är därför svårt att exakt avgöra hur det motsvarar det svenska begreppet barnmisshandel (Gilbert et al., 2009; Levi et al., 2015; Sinanan, 2011).

Enligt Butchart & Phinney Harvey, (2006) är [Child abuse is]: “...all forms of physical and/or emotional ill-treatment, sexual abuse, neglect or negligent treatment or commercial or other exploitation, resulting in actual or potential harm to the child’s health, survival, development or dignity in the context of a relationship of responsibility, trust or power” (Butchart et al., 2006).

2. Bakgrund

Nedan presenterar vi ett urval av tidigare forskning som vi anser är relevant för vår studie som fokuserar på skolpersonalens kunskaper och benägenhet att ingripa när ett barn misstänks fara illa. Det urval av forskning som vi använt oss av har vi hämtat både från en nationell såväl som internationell kontext. De kontexter dessa studier baseras på har alla precis som Sverige en generellt sett hög levnadsstandard, kulturell och etnisk mångfald och ett demokratiskt statskick och därmed anser vi att de är jämförbara.

Oavsett kontext visar den forskning vi tagit del av (Cocozza et al., 2006; Sundell, 1997; Svensson et al., 2015; Al Odhayani et al., 2013; Freer, Sprang, Katz, Belle, & Sprang, 2017; Gilbert, et al., 2009; Kenny, 2004; Levi et al., 2015; Sinanan, 2011) dels en liknande definition av vad som bör betraktas som barnmisshandel vilket vi använder som utgångspunkt men pekar även på problemen med att skolpersonal har en så låg anmälningsbenägenhet vid misstanke om att barn far illa. Framträdande faktorer som påverkar anmälningsbenägenheten är avsaknad av en tydlig definition av när barn far illa, vaga rutiner, brister i lärarutbildningen, okunskap kring anmälningsförfarandet och socialtjänstens ärendegång samt rädsla och obehag för att göra anmälningar, vilka behandlas mer ingående nedan. Vi uppfattar forskningsläget så som att den internationella forskningen är mer omfattande än den nationella.

2.1 Vad lagen säger

Alla barn har rätt till en trygg uppväxt och i de fall vårdnadshavare inte fullt ut kan ta sitt ansvar behöver barnet stödjas och skyddas med samhällets hjälp. Det yttersta ansvaret ligger på kommunens socialnämnd, vilka för att fullfölja sitt uppdrag är i behov av att professioner arbetandes med barn uppmärksammar dem på barn som far illa. Vissa yrkesverksamma däribland skolpersonal, är enligt 14 kap. 1 § socialtjänstlagen (Socialtjänstlag 2001:453) skyldiga att vid misstanke eller kännedom om att ett barn far illa anmäla detta till socialnämnden genom vad som i dagligt tal brukar kallas för en orosanmälan. Anmälningsskyldigheten är personlig, vilket innebär att den som får kännedom eller misstänker att ett barn far illa har ett personligt ansvar att anmäla. Skyldigheten innefattar också att lämna socialnämnden uppgifter som kan vara av betydelse för en utredning av ett barns skydd och stöd (Socialstyrelsen, 2014). Med socialnämnden menas i praktisk mening att kontakta en socialsekreterare på socialförvaltningen i kommunen.

I skollagen (Skollag: 2010:800) regleras rättigheter och skyldigheter för barn, elever och deras vårdnadshavare. Lärare omfattas av anmälningskyldighet vilket innebär att de är

skyldiga enligt lag att anmäla till socialtjänsten då de misstänker att ett barn far illa eller riskerar att fara illa (Skollag: 2010:800).

Det är alltså tydligt att lagarna som behandlar barn är mycket samstämmiga vilket borde underlätta de båda myndigheternas arbete i frågan.

2.1.1 Vad Skolverket säger

Skolverket är den myndighet som styr och kontrollerar skolans verksamhet vilken innefattar barn som far illa på olika sätt. På skolverkets hemsida (www.skolverket.se) framhålls bland annat att all skolpersonal omfattas av anmälningsskyldighet, den viktiga roll de har i att upptäcka barn som far illa eller som riskerar att fara illa samt att skolan är skyldig att samverka med andra aktörer såsom socialtjänsten för att möjliggöra stöd till barn som befinner sig i utsatta situationer. En anmälan kan ske via telefon, brev, epost eller fax men inte anonymt. Skolan bör ha tydliga rutiner för anmälningsförfarande. Vid osäkerhet rekommenderas man att innan anmälan kontakta socialtjänsten för rådgivning (Skolverket, 2017).

2.2 Anmälningsbenägenhet i skolan

Underrapportering från de professioner som omfattas av anmälningskyldighet avseende barn som far illa gör att man antar att det finns ett stort mörkertal med barn som far illa såväl nationellt som internationellt (Cocozza et al., 2006; Levi et al., 2015; Svensson et al., 2015; Barnombudsmannen, 2012). Cocozza et al. (2006) uppger utifrån en svensk kontext att av de barn som misstänks fara illa görs en orosanmälan från skolprofession till socialtjänst i endast 37 % av fallen (ibid.).

Lärare har genom sin dagliga kontakt med barnen en nyckelroll då det kommer till möjligheten att upptäcka barn som far illa och reagera på detta. Trots detta visar forskning att anmälningsbenägenheten generellt är låg såväl nationellt som internationellt, vilket framkommer i flertalet enkätstudier som belyser ett glapp mellan att misstänka barnmisshandel och att orosanmäla. Orsaker som anges är avsaknaden av en tydlig definition som anger när ett barn far illa, att lärare saknar kunskap för att identifiera dem, bristande rutiner gällande anmälningsförfarandet samt en kunskapsbrist kring socialtjänstens ärendegång (Kenny, 2004; Levi et al., 2015; Sundell, 1997; Svensson et al., 2015; SOU 2001:72). Något som också framkommer är att man saknar insikt om vilka allvarliga konsekvenser det innebär för ett barn att fara illa (Kenny, 2004).

2.2.1 Kunskapsbrist i skolan

Det framgår att lärare saknar kunskap kring att tyda de tecken som framträder när barn far illa (Svensson et al., 2015). Konsekvenser av barnmisshandel kan visa sig på många olika sätt. Det kan handla om ångest, magont, självdestruktivitet och kroppsskador såsom blåmärken, rivmärken. Det kan vara beteenderelaterade symptom såsom koncentrationssvårigheter, aggressivitet och svårigheter att interagera med andra men även tecken som visar på vanvård som att barnet är smutsigt, har för årstiden otillräckliga kläder och generellt framstår som ovårdat (Al Odhayani et al., 2013; Sinanan, 2011; Gilbert et al., 2009).

Sinanan (2011) och Kenny (2004) uttrycker att alla skolor bör ha tydliga och tillgängliga riktlinjer framtagna i enlighet med lagtext för att möjliggöra för skolpersonal att anmäla vid misstanke om att barn far illa och på så sätt förhindra ytterligare lidande (ibid.). Bristande eller okända riktlinjer för anmälningsförfarandet är skäl till att lärares anmälningar ofta uteblir (Sinanan, 2011; Gilbert et al., 2009; Kenny, 2004).

Även då man lyckas identifiera barn som far illa tycks skolpersonal avstå från att orosanmäla på grund av bristande kunskap kring skolans rutiner, oro för skadade relationer till föräldrar och barn, rädsla för att försätta barnet i fara samt en kunskapslucka avseende socialtjänstens arbete. Lärare upplever i vissa fall att socialtjänsten inte vidtar någon åtgärd efter att anmälan gjorts då de inte får någon återkoppling, vilket resulterar i en tro att anmälan inte haft någon effekt (Svensson et al., 2015; Sundell, 1997; Kenny, 2004). Forskning visar också att en vanlig anledning till underrapportering bland skolpersonal är att det finns en tro på att barnet kan bli hjälpt inom skolan. Anledningar till detta kan vara uppfattningen om att en orosanmälan leder till ytterligare skada och en problematisk relation till föräldrarna (Svensson et al., 2015).

Enligt Barnombudsmannen, som är en statlig myndighet med uppdrag att företräda barn och ungas rättigheter, är det angeläget att kompetensen när det gäller barn som far illa höjs bland yrkesgrupper som möter barn i sitt dagliga arbete (Barnombudsmannen, 2012). Att fara illa som barn medför allvarliga konsekvenser på såväl kort som lång sikt och det är av yttersta vikt att barn som far illa uppmärksammas i tid och att skydd och hjälp inte fördröjs (Sinanan, 2011).

2.2.2 Vår pilotundersökning

Med en förförståelse från den forskning vi tagit del av och som visar på att det tycks förekomma brister avseende barn som far illa i lärarutbildningen och är en bidragande faktor till den låga anmälningsbenägenheten hos skolpersonal genomförde vi en mindre pilotundersökning. Detta

för att få en bättre insikt om hur den svenska lärarutbildningen ser ut i frågan. Praktiskt gick vi i piloten tillväga så att vi kontaktade programansvarig för ett av de svenska grundlärarprogrammen för att få en bild av hur blivande lärare inom ramen för yrkesutbildningen förbereds för att kunna upptäcka barn som far illa, får kunskap om anmälningsskyldighet och socialtjänstens ärendegång. Då det visade sig att man vid detta lärosäte inte berörde frågan alls, gick vi vidare genom att göra en inventering av grundlärarprogrammen via hemsidan ”studera.nu” (www.studera.nu) och fann där ytterligare fjorton grundlärarprogram. Vi kontaktade programansvarig vid dessa då vi ville undersöka om detta är ett återkommande mönster av hur lärare under sin utbildning förbereds för att kunna fullfölja den anmälningsskyldighet de omfattas av. Av femton tillfrågade grundlärarprogram fick vi återkoppling från nio, av vilka endast fyra uttryckte att de har någon form av undervisning i detta ämne. Övriga fem hade svårigheter med att besvara våra frågor, vilka vidarebefordrades flertalet gånger till kollegor som inte heller de kunde ge oss något svar. Vid ett av dessa lärosäten uttrycktes att man inte hade mandat att varken svara på frågorna eller skicka dem vidare.

Vår preliminära slutsats, med ledning av vår pilotundersökning är att inget av lärosätena tycks beröra hur barn som far illa kan identifieras. Den undervisning som bedrivs i detta ämne fokuserar främst på juridiska aspekter och i enstaka fall på socialtjänstens ärendegång. Undervisningens omfattning i tid uppges handla om mellan ett och fyra lärotillfällen under en hel utbildning på fyra år.

2.4 Konsekvenser av att som barn fara illa

Konsekvenserna för barn som utsätts för barnmisshandel är mycket allvarliga. Att växa upp under missförhållanden är associerat till långsiktiga emotionella, fysiska och beteendemässiga problem (Al Odhayani et al., 2013; Freer et al., 2017). Oavsett om våldet är av fysisk, psykisk eller sexuell karaktär visar forskning att barn med dessa erfarenheter får långsiktiga skador och att det är av stor vikt att det upptäcks i tid, då risker finns för en skadad anknytningsförmåga, att utveckla posttraumatiskt stressyndrom, depression, självmordstankar och självmordsförsök (Al Odhayani et al., 2013). Våld mot barn orsakar många olika fysiska skador och kan i värsta fall leda till döden (Meinck, et al, 2016).

Sinanan (2011) skildrar att många av dem som under sin barndom utsätts för misshandel, som vuxna får bestående men, såsom allvarliga sociala, hälsorelaterade, mentala och emotionella problem (ibid.). Forskning visar att barnmisshandel orsakar skador på hjärnan som kan leda till störningar i utvecklingen, den kan också orsaka traumatisk stress som kan resultera

i långvariga neurobiologiska skador (Freer et al., 2017). Svensson, Andershed och Janson (2015) beskriver också de att barnmisshandel kan leda till utvecklingsfördröjningar och beteendeproblem där internaliserade och externaliserade problem som kognitiva och språkliga problem är vanligt (ibid.).

Barn som under sin uppväxt utsätts för fysiskt och psykiskt våld, sexuella övergrepp, kränkningar, fysisk och psykisk försummelse (i.e. barnmisshandel) riskerar att som vuxna utsättas för våld eller att själva bli våldsutövare (World Health Organization, 2013a; World Health Organization, 2013b). Enligt den forskning som brukar sammanfattas som "teorin om generationsvis trädning av våld" (Intergenerational Transmission of Violence Theory) riskerar barn som under sin barndom upplever våld att som vuxna ta efter och föra dessa våldsmönster vidare (Black, Sussman, & Unger, 2009). Män och kvinnor som i sin barndom utsätts för övergrepp i form av till exempel övergivande, förödmjukelser, respektlöshet och våld lider ofta av en ökad skambenägenhet vilket kan resultera i upplevelser av att vara oälskad, värdelös och maktlös. Dessa känslor uppkommer i situationer som påminner om det man som barn tidigare upplevt och kan utlösa aggressioner och våld. Utöver aggressioner och våld kan skam även relateras till bland annat olika former av missbruk, depressioner, ångest, psykoser och tvångshandlingar (Black et al., 2009). Trädningsteorin bygger på att barn imiterar föräldrars beteende, pojkar identifierar sig med pappans beteende och flickan med mammans, på så sätt förklara man varför män oftare blir våldsförövare och kvinnor våldsoffer när de bevittnat pappans våld mot mamman i familjen (Bandura, 1986; Kalmuss & Seltzer, 1986).

Våldsutsatta barn löper som vuxna en ökad risk för missbruk, kriminalitet, rökning, hetsätning och allvarliga sjukdomar (Meinck, et al, 2016; Freer et al., 2017; Sinanan, 2011; Barnombudsmannen, 2012). Barnmisshandel leder i förlängningen till stora ekonomiska konsekvenser för samhället i form av kostnader för sjukvård, psykiatri, kriminalvård, juridiska och sociala kostnader (Sinanan, 2011).

3. Teori

Nedan redogör vi för studiens användning av teoretiska perspektiv och begrepp. Inledningsvis beskriver vi översiktligt det teoretiska perspektiv som brukar kallas för symbolisk interaktionism eller ibland bara interaktionism för att därefter beskriva de, i synnerhet inom Goffmans mikrosociologiska perspektiv, centrala begreppen *frame*, *definition av situation* och *signifikanta symboler*. Goffman utvecklar betydelsen av dessa begrepp i boken *Jaget och maskerna* (2009) och vi anser att dessa begrepp och relaterade begrepp kan utgöra ett bra redskap för att öka *förståelsen av samt nå en ökad* kunskap om skolpersonals kunskaper om och attityder till att vid misstanke om att ett barn far illa ingripa på ett lämpligt sätt.

Vår utgångspunkt är att en grundförutsättning för skolpersonals förmåga att ingripa på ett lämpligt sätt både är god kunskap om hur de ska definiera och avgöra när ett barn far illa, det vill säga om vad, hur, när, var och varför barn fall illa samt en positiv attityd till att praktiskt ingripa och göra något åt situationen. Den symboliska interaktionismen är användbar för att studera mänskligt beteende, hur vi framträder inför oss själva och andra i grupp. Samhället utgörs dessutom av pågående interaktionsprocesser. Vi kommer nedan att mer i detalj gå igenom hur vi använder våra centrala teoretiska begrepp *frame*, *definition av situation* och *signifikanta symboler* för att öka förståelsen av hur man inom skolan arbetar med barn som far illa.

3.1 Symbolisk interaktionism

Vi kommer i det följande endast att ta upp det som är av vikt för vår undersökning, ambitionen är inte att försöka ge en fullständig bild av vad symbolisk interaktionism är. I den symboliska interaktionismen är kärnan den interaktion som sker mellan människor med hjälp av gester, ord, minspel och andra symboler. Individerna anpassar sig till den sociala miljön genom att tolka och förstå gällande normer, värderingar och regler, samtidigt som den sociala miljön formas av individerna. Alla människor kan betraktas både som individer och grupper. De formas av både sin uppväxt och interaktionen med sina föräldrar genom lek- och spelstadiet där de lär sig språkliga definitioner, normer och regler om vad barn är och när barn far illa. Detta är något skolpersonalen bär med sig men påverkas också som gruppmedlem på en skola av de rådande normer, regler och definitioner som finns där (Lindblom, 2011). Det vi studerar är hur de individer som vi undersöker, i egenskap av gruppmedlemmar på en skola, ställer sig inför frågan om barn som far illa.

3.2 Goffman

Goffman tillhörde vad som kallades för Chicagoskolan i USA vars högre fokus var den moderna människans utveckling under industrialismen och i synnerhet varför avvikande beteenden uppstod. Goffman arbetade med vad som brukar definieras som sociologisk socialpsykologi, det vill säga han hade en inriktning på att förstå hur samhället förs över till individen och inom individen upprätthålls som en norm för hur vi ska interagera med varandra (International Encyclopedia, 2001).

3.2.1 Frame

Goffman (2009) beskriver i *Jaget och maskerna* begreppet "frame" eller ram och exemplifierar hur begreppet används empiriskt. Frame utgör den inramning innehållande de förutsättningar och regler som styr vårt resonemang, handlande och agerande i olika typer av situationer, här ryms även det synsätt vi har gällande en viss situation. Beroende på hur något tolkas kan individer uppfatta exakt samma situation på skilda sätt (ibid.). Till exempel kan en förälder oroa sig väldigt mycket över ett barns utslag medan den läkare de sökt vård hos ser utslagen som en bagatell. Den ram vi använder oss av styr vårt agerande i en specifik situation och målet är att med de omkring oss uppnå en gemensam tolkning av situationen. I det fall vi har alltför olika ramar uppstår ofta någon form av konflikt (Goffman, 2009). Föräldern kommer troligtvis att bli upprörd över läkarens tolkning och beskriver åter igen de allvarliga besvären medan läkaren å sin sida försöker lugna föräldern med en förklaring.

I ett större perspektiv kan frame-begreppet användas för att tillåta olika typer av sociala inrättningar att existera parallellt, trots att de i grunden är olika och i själva verket kan strida mot varandra. En social inrättning är varje plats som omges av bestämda gränser för varseblivningen och där en speciell aktivitet regelbundet äger rum (Goffman, 2009). Till exempel kan skolan som social inrättning utgöra en frame som innefattar vissa regler, krav och förhållningssätt som inte överensstämmer med den frame som existerar inom socialtjänsten. Frame är ett mycket användbart begrepp för att förstå vilka normer och arbetssätt som finns inom en skola, vilken är var vi hämtar vår empiri. Inom ramen för skolan, ska personalen i första hand syssla med pedagogik och uppfostran varför arbetet med barn som far illa, kanske fallit utanför ramen. Framen, i betydelsen av vad man som lärare gör på en skola grundläggs kanske tidigare och redan inom utbildningen varför vi i vårt diskussionsavsnitt med frame även vill diskutera hur utbildningen till lärare formar ramen (ramen) för om barn som far illa ska vara del av skolpersonalens arbete. Den empiriska datainsamling som vi gör avgränsar sig alltså till skolan som frame.

3.2.2 Definition av situation

Goffman (2009) beskriver också begreppet definition av situation och hur det kan användas. I varje social situation finns i regel en redan förutbestämd definition bestående av oskrivna regler för hur vi ska agera, vilken utgörs av bland annat värderingar och normer. När en individ träder in i en social situation agerar individen i regel, i enlighet med definitionen av situationen, vilket innebär att individen agerar så som hon tror att andra förväntar sig att hon ska göra. Det upprepade beteendet gör att själva organisationen och gruppen kan fortsätta existera på samma sätt som tidigare. Individen förväntar sig i sin tur att även andra agerar i enlighet med definitionen av situationen (ibid.). Ett exempel på detta är den sociala situationen att åka buss. Innan vi ens stigit på bussen är vi engagerade i och väl medvetna om definitionen av situationen avseende bussåkande, det vill säga vad som förväntas av oss som passagerare. Alla i anslutning till den sociala situationen att åka buss förväntas uppträda i enlighet med de för situationen oskrivna reglerna. Om någon inte agerar utifrån definitionen av situationen kan förvirring, obehag och till och med kaos uppstå (Goffman, 2009). Vi har valt begreppet definition av situation från Goffman (2009) för att det på ett illustrativt sätt kan hjälpa oss att peka på hur skolpersonalen definierar situationen att arbeta på en skola. Att arbeta på en skola, handlar i dagligt tal om undervisning, inläring och kanske ett visst mått av disciplin och kontroll av minderåriga. Frågar man skolpersonal om vad de gör på en skola svarar de sannolikt undervisning och lärande. Vi vill med vår användning av begreppet studera om skolpersonal definierar skolans arbete som att även inkludera att identifiera och ingripa när barn far illa.

3.2.3 Signifikanta symboler

Enligt Mead uppstår en signifikant symbol när två individer förstår en gest på samma sätt. Signifikanta symboler utgörs av vokala symboler som språk och icke-vokala symboler som kroppsspråk och ansiktsuttryck. Vilka symboler ett samhälle utvecklar avgörs av vad man har behov av att kommunicera. De gemensamma reaktioner som utgör grunden för sociala inrättningar tar formen av signifikanta symboler, kopplade till vissa etablerade handlingsätt (Thunman & Persson, 2011). Skolan som social inrättning kan exempelvis ta form med hjälp av symboler som skolbyggnad, läroplan, lärare och skollag, men också för hur man definierar när något inte står rätt till med ett barn. En person som har mycket kunskap om något kan i högre grad än andra identifiera olika saker som är förknippade med detta. Vi har valt begreppet för att synliggöra de negativa konsekvenser det kan få om skolpersonal inte delar samma signifikanta symboler med forskningen och lagstiftningen om när barn far illa. Det handlar i

vår undersökning konkret om att undersöka om det finns signifikanta symboler i skolan för när barn far illa.

4. Metod

Vi använde oss av kvalitativ metod och gjorde en fallstudie. Vårt urval utgjordes av tre grundskolor ur en större population av grundskolor. Urvalet är dock inte representativt och därmed inte avsett att exemplifiera och vara hypotesgenerande i första hand. Vi använde oss av intervjuer som datainsamlingsmetod, med hjälp av tematisk analys bearbetade vi vår empiri.

4.1 Val av metod

Vårt syfte var att undersöka skolpersonals attityder, i form av framförallt deras kunskaper och handlingsbenägenhet och i viss mån deras känslor för att agera för att minska antalet barn som far illa. Vi ville alltså i huvudsak nå fram till en ökad förståelse för vad de kan, vad de gör och hur de prioriterar för att hjälpa barn som far illa. Vi valde att göra en fallstudie då vi genom den tror oss bättre kunna belysa hur de resonerar på djupet vilket vi inte tror varit möjligt att få kontakt med via en enkät med förutbestämda frågor. Vi ville ha möjligheten att ställa följdfrågor för att komma i kontakt med deras motiv och resonemang i frågan. Denna aspektrikedom hade inte varit möjlig att nå med en kvantitativ undersökning. Vi bedömde tidigt mot bakgrund av vår pilotundersökning att det sannolikt fanns en ovilja eller skepsis mot att svara på frågor om detta, vilket skulle kunna ge oss svårigheter att få tillgång till respondenter och att i tid få in relevant data. Den kvalitativa metoden ger enligt Bryman (2011) möjlighet till en förståelse för hur informanter tolkar sin sociala verklighet och hur de ger den mening för att bättre förstå deras avsikter och motiv i frågan. Metoden ger även möjlighet att ställa följdfrågor vilket möjliggör tillgång till informanternas resonemang på ett djupare plan. I den kvalitativa forskningen är inte syftet att generalisera utan att nå en djupare förståelse (ibid.). Vi menar dock att denna studie kan användas som grund för hypoteser i en större undersökning, med kanske ett representativt urval skolor i en kommun eller ett län.

4.2 Etiska överväganden

Forskning utgör en viktig och nödvändig del för att möjliggöra individers och samhällets utveckling. Dock ställs krav på att den forskning som bedrivs ska inriktas på betydelsefulla frågor och att den håller en god kvalitet. Detta krav benämns forskningskravet och syftar till att redan befintlig kunskap utvecklas och fördjupas samt att metoder förbättras. Samtidigt finns från samhällets medlemmar ett berättigat krav på skydd från insyn i sin privata sfär, det så kallade individskyddskravet. Därför ställs krav på forskare att inför varje vetenskaplig undersökning väga den förväntade nyttan mot skadan det vill säga kunskapsvinsten mot eventuella negativa konsekvenser för berörda deltagare eller tredje person (Vetenskapsrådet,

2002). Vi var medvetna om att studien visserligen handlar om en utsatt grupp men att vi undersöker den indirekt, det vill säga genom uppgifter från lärare och rektorer. Det vi undersökte var förhållningssätt till gruppen barn som misstänks fara illa. Vi ställde inga integritetskänsliga frågor, det vill säga som ligger utanför lärarens professionella arbetssätt. Individskyddskravet utgörs enligt Vetenskapsrådet (2002) av fyra huvudkrav som syftar till att sätta etiska riktlinjer för samhällsvetenskaplig forskning och vägleda forskaren i forskningsprocessen. Dessa krav kallas informationskravet, samtyckeskravet, konfidentialitetskravet och nyttjandekravet.

Forskaren ska informera berörda personer om studiens syfte, moment och att deltagande är frivilligt och kan avslutas när som helst. Alla personuppgifter ska behandlas med största möjliga konfidentialitet och förvaras på ett sätt så att obehöriga inte kan komma åt dem (Bryman, 2011). För att informera deltagarna om studiens syfte, tillvägagångssätt och att deltagande är frivilligt skickades informationsbrevet via mail till rektorer vid de aktuella skolorna. Vid varje intervju tillfälle tillfrågades deltagarna om huruvida de tagit del av och förstått innehållet i informationsbrevet, detta för att säkerställa att informationskravet är uppnått. Deltagarna gav sitt samtycke efter att de informerats om att deras deltagande var frivilligt och när som helst kunde avbrytas. Vi informerade även om att deltagarna i studien kommer att avidentifieras och att ingen obehörig kommer att kunna få tillgång till materialet. Man kan som forskare genom så kallad "member-check" säkerställa att man framför det informanterna vill förmedla (Grinnell & Unrau 2014). Vi skickade därför de transkriberade intervjuerna till de deltagare som så önskade, för att ge dem möjlighet att kommentera materialet. Då ingen deltagare återkopplat antog vi att materialet motsvarade vad de ville förmedla. Bryman (2011) förklarar nyttjandekravet med att insamlade uppgifter om enskilda individer endast får användas till forskningsändamålet. Vi informerade deltagarna om att insamlad data endast kommer att nyttjas till denna studie. Vi har genom att fylla i *Blanketten för etisk egengranskning av studentprojekt som involverar människor* som är fastställd av Forskningsetiska nämnden säkerställt att vi inte riskerar att vår planerade studie kommer att påverka deltagare på ett negativt sätt ur ett etiskt perspektiv (Bilaga 3).

4.3 Population och urval

En population utgörs av de enheter vilka man gör sitt urval ifrån (Bryman, 2011). Populationen för studien var vad vi kallar skolpersonal, det vill säga rektorer och lärare verksamma i årskurserna F-6 i en mellansvensk kommun. Ett bekvämlighetsurval innebär att respondenterna väljs utifrån att de för tillfället finns tillgängliga för forskaren (Bryman, 2011). Vårt urval kan

delvis ses som ett bekvämlighetsurval då vi utifrån ett geografiskt perspektiv valde skolpersonal vid skolor i en kommun nära vår egen hemkommun. Bryman (2011) beskriver det målinriktade urvalet vara av strategiskt slag då man eftersträvar en överensstämmelse mellan forskningsfrågor och urval. Vårt urval kan således även betraktas som ett målinriktat urval då vi gjorde vissa aktiva val utifrån undersökningsobjektens egenskaper. Vi har valde lärare med grundlärarutbildning som därmed enligt den svenska staten kan anses ha den kompetens som krävs i arbetet med barn i skolan, det vill säga behörighet. Vi ville också komma i kontakt med hur man inom lärarutbildningen ser på barn som far illa, detta då en avsaknad av detta perspektiv skulle kunna tyda på att området måste aktualiseras mer.

4.3.1 Avgränsningar

Vi avgränsade vår datainsamling till ett urval av tre kommunala grundskolor och årskurserna F-6 i en Mellansvensk kommun. Vi samlade endast in data genom kvalitativa intervjuer och hade vare sig för avsikt eller möjlighet att generalisera resultatet till hela populationen som utgörs av klasserna F-6. Avsikten var istället att med hjälp av insamlade kvalitativa data belysa frågan mer allsidigt och fördjupat.

Vi avgränsade oss från all form av våld och mobbing som tydligt skett inom skolan, fokus låg istället på hur våld i hemmiljön kan upptäckas i skolan.

Vissa frågor kräver samverkan för att barn i behov av stöd inte ska falla mellan stolarna. Skolan är en av socialtjänstens samverkanspartners (Bengtsson, Norrman, & Ugglå, 2013). Vi valde att studera skolan och avgränsade oss därmed från övriga aktörer som samverkar kring barn, såsom landstinget och andra kommunala verksamheter.

4.3.2 Procedur

För att kunna besvara studiens syfte eftersökte vi två rektorer och sex behöriga lärare. I ett första skede kontaktade vi rektorer vid två slumpmässigt valda skolor i den aktuella kommunen och bad dem att i sin tur tillfråga medarbetare om deltagande, detta i enlighet med vad Bryman (2011) liknar vid ett snöbollsurval. Endast en rektor besvarade vår förfrågan men avböjde på grund av tidsbrist, en lärare ville delta. Vi kontaktade på nytt rektorer vid två slumpmässigt valda skolor, en tackade ja till deltagande, den andra avböjde. På grund av det svaga intresset för deltagande mailade vi på nytt ut vår förfrågan till kommunens resterande skolor. Den skolpersonal som valde att tacka ja fick ett informationsbrev (se bilaga 1) som berörde studiens syfte och de etiska principer som ingår i samhällsvetenskaplig forskning. Våra respondenter kom till slut att bestå av fyra lärare och två rektorer, alla verksamma inom grundskolans F-6.

4.4 Datainsamlingsmetod

Det empiriska materialet samlades in genom semistrukturerade intervjuer där vi styrde frågorna utifrån vår inläsning på området. Vid den semistrukturerade intervjun utgår forskaren från en lista, en så kallad intervjuguide med förhållandevis specifika teman. Detta tillvägagångssätt ger intervjupersonen stor frihet att utforma svaren på sitt eget sätt samt ger också intervjuaren en möjlighet till flexibilitet kring frågornas ordningsföljd (Bryman, 2011). För att besvara vårt syfte utformade vi utifrån studiens frågeställningar ett frågeschema. Vi ställde under alla våra intervjuer följdfrågor för att nå ett större djup i informanternas berättelser.

Vi har under våra intervjuer varit medvetna om att vi som blivande socionomer kan ses som företrädare för socialförvaltningens profession och därmed skulle kunna uppfattas som ett hot mot lärarnas profession. Vi har också haft i åtanke den ojämlikhet som uppstår mellan intervjuare och intervjuperson. Kvale och Brinkman (2014) uttrycker att en intervju inte kan likställas vid ett vanligt samtal mellan likställda parter då den som intervjuar definierar och kontrollerar situationen genom att avgöra ämnet och kritiskt följa upp respondenternas svar (ibid.).

4.4.1 Intervjuguide

Vid genomförandet av intervjuerna använde vi oss av en tematiserad intervjuguide. Intervjuguiden kan enligt Bryman (2011) ses som ett strukturerat frågeschema med syfte att beröra och täcka studiens frågeställningar. Vi såg i likhet med det Bryman (2011) uppger är metodens mening, att det är av vikt att frågorna utformas på ett sätt som möjliggör att få information om informanternas upplevelse av sin sociala verklighet samt att det finns utrymme för flexibilitet (ibid.). Vi utgick vid utformandet av vår intervjuguide utifrån tre teman, *"Hur viktig är frågan för skolpersonal relativt rollen som lärare"*, *"Vilka förutsättningar i form av kunskap om hur barn far illa har skolpersonalen, när far de illa, var far de illa, hur far de illa"* och *"Vad gör de i nuläget rent praktiskt för att motverka att barn far illa"*. För att respondenters svar inte ska påverkas i en viss riktning menar Bryman (2011) och Davies (2010) att detta kan undvikas genom att intervjuguides frågor placeras i en viss ordningsföljd. Vi utformade vår intervjuguide i enlighet med detta. För att undersöka om våra frågor skulle komma att ge oss den information vi behövde för att besvara våra frågeställningar och vårt syfte genomfördes en pilotintervju med en lärare arbetandes med barn i klasserna F-3 (Bryman, 2011; Davies, 2010). Att intervjua beskrivs enligt Bryman (2011) som ett krävande arbete och en pilotintervju bidrar inte enbart till att testa intervjuguiden utan ger också möjlighet till erfarenhet av metoden. Vi analyserade kontinuerligt de genomförda intervjuerna vilket gav oss en möjlighet att bli

medvetna om de för studien aktuella teman. En kontinuerlig analys är också något som förespråkas inom den kvalitativa metoden (ibid.). Efter en preliminär analys av de två första intervjuerna upptäckte vi att intervjuguiden inte fullt ut besvarade våra frågeställningar och vi såg oss tvungna att komplettera vårt frågeschema med ytterligare tre frågor för att uppnå en större mättnad. Frågorna 13–15 (se bilaga 2) som avsåg att undersöka vilken kunskap lärare och rektorer tillgodogjort sig via sin lärarutbildning mailades till de respondenter som redan intervjuats. Därefter användes samma intervjuguide vid samtliga intervjuer. Fråga nummer 25 har anpassades beroende på om intervjupersonen var rektor eller lärare. I vissa fall var följdfrågor nödvändiga att ställa för att en fråga skulle besvaras.

4.4.2. Intervjugenomförande

I den kvalitativa forskningen är man intresserad av både *vad* intervjupersonerna säger och *hur* de säger det (Bryman, 2011). Samtliga intervjuer spelades in med hjälp av en diktafon efter informanternas samtycke. Ljudinspelning beskrivs av Davies (2010) som ett standardredskap vid den kvalitativa intervjun och bidrar till att underlätta en noggrann analys av det informanterna med egna ord uppgett. Fördelar med tillvägagångssättet är att berörda forskarkollegor kan ta del av intervjun trots att de själva inte närvarat vid intervjutillfället och intervjun kan återupplevas vid upprepade tillfällen samt att intervjun kan fortlöpa utan avbrott för anteckningar (ibid.). Vid alla intervjuer deltog vi båda för att bidra till den uppmärksamhet som krävs för att kunna följa upp intressanta synpunkter och uppmärksamma inkonsekventa svar. Totalt genomfördes sex intervjuer under vilka vi turades om att hålla i intervjun. Samtliga intervjuer genomfördes enskilt och utan insyn på informanternas arbetsplatser. Intervjuerna inleddes med en genomgång av de etiska principerna, respondenterna tillfrågades om de tagit del av informationsbrevet och samtyckte till deltagande.

4.5 Databearbetning

Efter varje genomförd intervju transkriberades det inspelade materialet ordagrant. Att transkribera innebär att tal överförs till text (Smith & Davies, 2010). Vi transkriberade och kondenserade vår empiri löpande från och med den första genomförda intervjun. Detta gör man enligt Bryman (2011) för att undvika att arbetsbördan ska kännas oöverkomlig och dels för att upptäcka eventuella teman som vi i kommande intervjuer vill fördjupa oss i.

Vi använde oss i analysfasen av något som kan liknas vid en tematisk analys, som enligt Bryman (2011) är ett av de vanligaste angreppssätten när det gäller kvalitativa data. Den tematiska analysen går ut på att ett flertal gånger noggrant läsa de transkriberade intervjuerna för att upptäcka återkommande och avvikande teman och subteman (ibid.). I vårt fall hade vi

redan på förhand valt en tydlig teoretisk ram som vi använde för att tolka resultaten. Praktiskt försökte vi tillämpa de teoretiska begreppen på vårt material för att se om det gav någon form av djupare förklaring till varför våra resultat såg ut som de gjorde. Frågor om frame, definition av situation och signifikanta symboler kunde alla relateras till våra frågeställningar.

4.6 Tillförlitlighet

Den kvantitativa forskningen handlar i huvudsak om att mäta. För att bedöma en studies kvalitet utgår man från begreppen validitet som har att göra med om ett mått mäter det som det avser att mäta, och reliabilitet som avser pålitligheten hos ett mått eller en mätning (Bryman, 2011).

I den kvalitativa forskningen vars syfte är att förstå och inte att mäta, använder man sig istället av tillförlitlighet vid bedömningen av studiens kvalitet. Begreppet tillförlitlighet rymmer fyra delkriterier som alla har en motsvarighet i den kvantitativa forskningen. Kriterierna är trovärdighet, överförbarhet (att jämföra med begreppet extern validitet), pålitlighet (att jämföra med begreppet intern validitet) samt möjlighet att styrka och konfirmera (ibid.). Att skapa *trovärdighet* innebär att studien utförts i enlighet med de regler som finns för forskning samt genom att låta respondenterna ta del av studiens resultat för att bekräfta att forskaren uppfattat den för respondenten upplevda sociala verkligheten på rätt sätt. *Överförbarhet* handlar om att genom fylliga och detaljerade beskrivningar av den studerade kontexten bidra till att andra kan använda sig av studiens resultat. *Pålitlighet* innebär att man säkerställer att man noggrant redogjort för forskningsprocessen och därmed möjliggör för andra att bedöma dess kvalitet. I samhälllig forskning är fullständig objektivitet inte möjlig, utifrån det sista kriteriet *möjlighet att styrka och konfirmera* säkerställs att man agerat utan att påverkas av egna värderingar eller teoretiska ståndpunkter (ibid.).

Vi gör inga generaliseringsanspråk men det går att spekulera (anta) att det finns likheter med andra kommuner som till sin struktur liknar vår kommun, men det ligger utanför studiens syfte att undersöka, då vi vill exemplifiera inte generalisera. Att generalisera handlar om i vilken utsträckning resultaten kan generaliseras till andra grupper och situationer än de som varit aktuella i den specifika studien (ibid.).

Vi skickade tillbaka de transkriberade intervjuerna till våra intervjupersoner med en förhoppning om att de ville kontrollera och kommentera. Detta benämns som ”member-check”, och syftet med denna är att säkerställa att man verkligen framför sina intervjupersoner rätt (Grinnell & Unrau, 2014). Tyvärr erhöll vi ingen respons från våra respondenter.

4.7 Metoddiskussion

Vi har gjort ett fåtal mer djupa intervjuer för att vi ville få ett fylligt intervjumaterial att jobba med, detta kan jämföras med att istället intervjua fler med färre och mer ytliga frågor. Båda sätten har sina fördelar och nackdelar. Vi har på grund av vårt mindre urval inte kunnat nå fram till den mättnad som kanske är nödvändig vid forskning där det finns mer tid och resurser, vi menar ändå att våra resultat kan ge en fingervisning av hur man i skolan resonerar. Vi har varit noga med att det som lärarna säger inte flyttas bort från den kontext där det sägs, det vill säga skolan. Bryman (2011) menar att genom att plocka ut textstycken från det sammanhang där de förekommer kan man tappa bort den sociala situationen och det kan medföra att det narrativa flytet går förlorat.

5. Resultat

Nedan följer en presentation av våra respondenter och en redovisning av det resultat vi fått fram genom analys av vårt empiriska material. Resultatet presenteras löpande genom sammanfattningar och citat utifrån de huvudteman och subteman som framträtt under analysen. Dessa presenteras nedan i en tabell. Analysen av resultaten presenteras i kapitel sex.

Tabell 1. *Översikt huvudteman och subteman*

Huvudteman	Subteman
Prioriterade arbetsuppgifter	Skolans uppdrag Anmälan i andra hand Viljan att hjälpa
Skolans roll vid anmälan	Att hantera oro Konkret handlande – inom skolans väggar Hierarki – rektor är navet
Kunskap	Utbildningens roll Otillräckliga kunskaper
Osäkerhet	Vaga rutiner Konsultera kollegor

5.1 Respondenter

Namnen på våra respondenter är fiktiva och vi kommer fortsättningsvis att använda oss av följande namn: *Mats, Lena, Karin, Erik, Göran* och *Anna*, där de fyra förstnämnda avser de lärare vi intervjuat medans de två sistnämnda avser de rektorer vi intervjuat. Alla har för sitt arbete en behörig utbildning och är anställda vid olika skolor.

5.2 Prioriterade arbetsuppgifter

I följande avsnitt presenteras studiens första huvudtema som behandlar hur skolpersonalen diskuterar kring sina arbetsuppgifter och vad de anser vara prioriterat i uppdraget.

5.2.1 Skolans uppdrag

Samtliga lärare uppgav som motiv till skolans prioritering av deras arbetsuppgifter det statliga uppdraget som innebär att följa läroplanen. För att möjliggöra ett synkroniserat arbetssätt och därigenom skapa goda relationer till elever och föräldrar framhöll Erik även personalmöten.

Rektorerna Göran och Anna uttryckte att eleverna är det viktigaste i uppdraget, följt av en god arbetsmiljö för såväl elever som personal. Därefter lyfte Anna undervisning medan Göran såg arbetet med föräldrar som viktigt. Båda ansåg att det kommunala uppdraget tar för mycket tid och uttryckte en önskan om mer tid till det pedagogiska arbetet.

”När jag gick in i rollen som rektor hade jag svårt att föreställa mig vad som förväntades av mig...de krav som ställs på rektor är ganska stora och det som ingår i rollen...ändå tyckte jag att jag var förberedd” (Göran).

Rektorerna, Göran och Anna uppgav båda att deras anställning innefattar att vara kommunal chef och utifrån det statliga uppdraget vara pedagogiska ledare, ansvara för undervisning och följa skollagen. Göran framhöll även att han förväntas skapa en bra lärmiljö, god undervisning, organisation, ansvara för rekrytering, budget, elev- och föräldrakontakt samt elevhälsa. Anna nämner istället den fostrans- och undervisningsroll hon förväntas anta. Motivet de båda anger till de prioriterade uppgifterna är lagkrav, styrdokument och måluppfyllelse. Göran lyfter trots att verksamheten är styrd av lagar att den också är behovsstyrd.

”Vi kan inte tolka eller tycka, vi har skolans uppdrag och det är tudelat, dels har vi en fostransroll och sen har vi en undervisningsroll” (Anna).

5.2.2 Anmälan i andra hand

Karin och Erik menade att barns förmåga att tillgodogöra sig kunskap hänger samman med deras mående och därmed blir barn som far illa i sin hemmiljö en fråga som påverkar deras arbete. I det fall ett barn far illa i sin hemmiljö menade Lena och Mats att skolans roll är att anmäla och vara en trygg plats för barnen.

”Vissa går all in jämt och lägsta nivån är här och nolltoleransen är långt ner, medan vissa har den lite högre av olika skäl, det kan vara att man inte orkar mer för stunden fast man vet att här borde det göras någonting, jag klandrar aldrig någon kollega liksom...jag tror alla gör vad dom kan göra sen har vi inget facit på att så här ska du fara fram” (Erik).

Samtliga lärare framhöll undervisning som den från skolan högst prioriterade arbetsuppgiften. Tre av lärarna framhöll dokumentation och rastvakt. Andra prioriterade uppgifter var pedagogisk planering, specialuppdrag, föräldrakontakt, möten, bedömningar, fostran och att skapa en trygg och god lärmiljö för eleverna. Karin och Erik uttryckte att de arbetsuppgifter de

förväntades göra inte överensstämde med deras syn på vad som borde ingå, det handlade främst om det fostransansvar som ålagts dem.

Samtliga lärare utom Erik uttryckte svårigheter med att rangordna de mest viktiga arbetsuppgifterna, Lena och Karin uppgav alla arbetsuppgifter som lika viktiga medans Mats framhöll undervisning. Erik framhöll elev- och föräldrelationen som mest viktig följt av innehåll i undervisning och relationer med kollegor.

”..det finns inget som är minst viktigt alltså, det går inte...det går inte att rangordna... mitt mål är att de ska nå målen utifrån styrdokumentet men min roll som lärare är ju så mycket större än så” (Mats).

”...om man utbildar sig till lärare så tror man att man ska hålla på med undervisning, men vi håller på med en massa andra saker också...fostran och sånt” (Karin).

5.2.3 Viljan att hjälpa

Samtliga lärare uttryckte att frågan om barn som far illa är ett jätteviktigt ämne och bör prioriteras. Mats och Lena ansåg att frågan om barn som far illa prioriteras i tillräckligt hög grad medans Karin och Erik med en viss tvekan svarade ja.

”Ja, men det är väl självklart alltså som sagt vi måste, vi har anmälningsplikt så är det någonting vi misstänker så måste vi, så att det är självklart” (Mats).

Rektor Göran uttryckte att man på skolan tycker att det är viktigt att prioritera barn som far illa och man ser väldigt allvarligt på det. Han trodde att alla lärare tycker det är en självklarhet att anmäla men att det kan finnas olika åsikter om vad som bör anmälas och inte. Rektor Anna såg frågan som självklar, viktig och något som bör prioriteras, hon trodde inte att någon av lärarna skulle tveka i sitt handlande om de misstänkte att ett barn far illa.

”Alltså, jag tycker att man ser väldigt allvarligt på det. Sen kommer det situationer ibland som när ska man göra en orosanmälan, när ska man inte göra en orosanmälan...vissa kanske tycker att vi anmäler för lite, vissa kanske skulle säga att vi anmäler för mycket” (Göran).

5.3 Skolans roll vid anmälan

I studiens andra huvudtema behandlas skolpersonals beskrivningar av hur de hanterar oro inom skolan.

5.3.1 Att hantera oro

Mats uppgav att det funnits tillfällen då han misstänkt att barn farit illa men ville inte kommentera detta, inte heller hur detta hanterades av skolan. I de fall han känt oro för ett barn har han direkt lyft detta med kollegor. Tiden som passerar från misstanke till anmälan tycks variera mellan lärarna. Lena hade svårt att uppge tiden då jättemånga år passerat sedan hon senast upplevt oro för ett barn, men uppgav ändå att oron hanterades utifrån rutinen, att delge rektor som eventuellt anmäler. Erik och Karin berättade att tiden samt hanteringen varierade beroende på det upplevda allvaret i misstanken. Vissa ärenden hanterade man själv inom organisationen med stöd av skolsköterska och kurator, andra anmäldes till socialtjänsten av rektor. Erik skildrade att man generellt väntar för länge och agerar för sent.

”Jaa, nej men jag vill ju handla direkt liksom...hellre det än att vänta om ett barn far illa, jag menar vad finns det för anledning att vänta. Och har jag fel, ja då har jag väl fel” (Erik)

Karin berättade att skolan jobbar stenhårt för de barn som far illa. Erik anser att det är skolans roll att arbeta för dessa barn och driva ett förebyggande arbete genom att utbilda barn i deras rättigheter. Lena och Mats uppgav att skolans roll är att orosanmäla och stötta dessa barn. Samtliga lärare uppgav att de någon gång orosanmält. Anmälningsfrekvensen varierar, allt ifrån ett par stycken om året till en vart tionde år.

Båda rektorerna beskrev att det är omständigheter som påverkar och avgör tiden som passerar från misstanke till anmälan. Anna uppgav att då anmälan inte görs direkt agerar man ändå inom organisationen, exempelvis genom att ha ”span” på en elev eller samtal mellan mentor och elev. Ett stort problem Anna lyfte är att det i många fall tidigare gjorts en anmälan till socialtjänsten med upplevelsen att inget händer vilket kan påverka tiden för att en ny anmälan görs. Göran uppgav att faktorer som information om situationen och graden av allvaret i misstanken är saker som påverkar hur lång tid som passerar mellan misstanke och anmälan.

I det fall ett barn far illa i sin hemmiljö menade båda rektorerna att skolans roll är att agera. Rektor Göran menade att skolans roll när handlar om våld i familjer är att anmäla till socialtjänsten och stötta barnet med hjälp av kurator och andra resurser. Anna menade att lagen är jättetydlig och att skolans främsta roll är att anmäla till socialtjänsten.

”Det säger lagen jättetydligt, vi har ingen roll i det mer än att vi anmäler det förstås” (Anna).

5.3.2 Konkret handlande – inom skolans väggar

Rektorerna uppgav att då oron inte är av allvarlig karaktär såsom fysisk misshandel och sexuella övergrepp, hanteras den inom skolans organisation och i samtal med barnets föräldrar. Då en orosanmälan är aktuell uppgav rektorerna att de själva både skrev och signerade den. Ett annat sätt att lyfta oron som båda nämnde, var genom elevvårdsteam och specialpedagogiska team. Anna berättade också att man i de fall barnets situation inte ansågs vara akut, ibland kallade till trepartssamtal där föräldrar, skola och socialtjänst medverkar.

”...jag känner oro för det, då har vi ju en dialog liksom mer...men det pågår hela tiden en process på skolan kring, om det inte är de här akuta grejerna, dom går ju raka vägen” (Göran).

Rektorerna Göran och Anna uppgav att de vid misstanke om fysisk misshandel eller sexuella övergrepp direkt upprättade en orosanmälan. I andra fall hanterades oron till en början inom organisationen och med vårdnadshavare. Göran beskrev att de på skolan diskuterar, analyserar och gör en bedömning huruvida de kan hantera situationen själva. Anna berättade att det finns tydliga rutiner och att hon i regel kallar till trepartssamtal, oron är därefter socialtjänstens ansvar att utreda. Göran förklarade sitt sätt att agera utifrån rådande lagstiftning. Anna hänvisade till skolans policy.

”Ibland lägger vi kanske in lite för mycket analys innan vi går in på rak misstanke, ja absolut, det gör vi kanske” (Göran).

”Ja, det är alldeles solklart. Det har vi tydliga rutiner för. Det beror på vad fara illa är för något” (Anna).

5.3.3 Hierarki – rektor är navet

Samtliga lärare berättar att de vid en allvarligare oro delger rektor som avgör huruvida en orosanmälan ska göras.

Karin tyckte sig ha förutsättningar att upptäcka dessa barn men berättade att det krävs medhåll från andra och att då hon inte själv är den som står för anmälningarna upplever hon att hon inte riktigt har förutsättningar att leva upp till anmälningsskyldigheten.

"Nej inte om bara jag skulle tycka någonting, nej. Men om fler i arbetslaget tycker samma sak"
(Karin).

Anna beskrev att hon ger förutsättningar för sin personal att fullfölja sin anmälningsskyldighet genom att hon står för anmälan till socialtjänsten. Göran menade att skolan skulle behöva arbeta mer aktivt för att ge lärarna rätt förutsättningar, han säger att rutiner kring anmälningsförfarande ska dokumenteras och uttrycker att fortbildning i ämnet skulle vara nödvändigt.

Rektorerna Göran och Anna uppgav att de vid misstanke om fysisk misshandel eller sexuella övergrepp direkt upprättade en orosanmälan. I andra fall hanterades oron till en början inom organisationen och med vårdnadshavare. Då en orosanmälan var aktuell uppgav rektorerna att de själva både skrev och signerade den.

"Det beror på vilken situation, vilken elev det är, vad är det som är sagt, vad handlar det här om för någonting...oron måste ju ligga på en viss nivå för att vi ska göra en orosanmälan...är det en oro vi behöver anmäla eller är det något vi kan hantera här på skolan med vårdnadshavarna...annars skulle vi kunna bombardera socialförvaltningen med orosanmälningar"
(Göran).

5.4 Kunskap

I detta avsnitt behandlas studiens tredje huvudtema som berör skolpersonals kunskaper om att identifiera barn som far illa och kunskaper om att hantera oro för barn som far illa.

5.4.1 Utbildningens roll

Avseende den kunskap man fått med sig via lärarutbildningen gällande att kunna identifiera barn som far illa, de konsekvenser dessa barn drabbas av samt anmälningsförfarande och socialtjänstens ärendegång uppgav rektor Göran att detta inte är något han fått med sig. Han upplevde heller inte att detta var något hans lärarkollegor fått. Rektor Anna ansåg däremot att både hon och hennes lärarkollegor fått med sig tillräcklig kunskap från utbildningen. Hon uppgav att de inte hade kunskap om varken anmälningsförfarande eller socialtjänstens ärendegång men menade att det enda de behöver känna till är att alla missförhållanden ska meddelas till rektorn.

"Man pratar ju om det men man är ju inte utbildad för att se tecken liksom, det är vi ju inte, så det är något skolan skulle behöva, och det behöver ju då komma centralt, det här behöver man ha med sig när man jobbar inom skolan. Jag tror att det är för lite" (Göran)

Lena och Mats ansåg sig ha förutsättningar för att upptäcka barn som far illa och att fullfölja sin anmälningsskyldighet. Erik tyckte sig ha möjligheter att upptäcka dessa barn då han tillbringar mycket tid med dem samt att det vid oro skapas möten för att göra en bedömning av situationen.

*”Jag träffar ju dom så pass mycket att är jag bara vaksam och lite påläst ja, att saker sker, jag menar då har jag alla chanser i världen att upptäcka det och skrida till verket om man säger så”
(Erik).*

När det gäller den kunskap man fått med sig via lärarutbildningen avseende att kunna identifiera barn som far illa, de konsekvenser barn som far illa drabbas av samt anmälningsförfarande och socialtjänstens ärendegång uppgav Lena, Karin och Erik att detta är något de inte fått med sig. Mats ansåg att han via sin utbildning fått med sig tillräckligt med kunskap.

”Nej det har man ju inte fått utan det är erfarenhet, upplevda situationer, och sen hur man är som människa liksom, jag tror ändå att det är personligheten som bidrar till hur du agerar” (Erik).

5.4.2 Otillräckliga kunskaper

Mats ansåg att ett barn far illa när det inte har en trygg hemmiljö, det finns våld i hemmet, inte får mat, otillräckliga rutiner. Lena uppgav att ett barn far illa när det utsätts för fysisk, psykisk och verbal misshandel. Mats och Lena menade att individer kan vara bättre eller sämre rustade för att hantera vissa situationer, ett barn kan fara illa i en situation som inte skulle ha påverkat ett annat. Karin ansåg att ett barn far illa då föräldrar slåss, mår dåligt, dricker alkohol, använder droger, lider av psykisk sjukdom, misshandlar och brister i uppfostran. Erik uppgav fysisk misshandel, tvångsgiftemål, föräldrars alkoholism, omvårdnadsbrist, föräldrar inte förmår att stödja dem i skolarbete.

”Det finns ju många olika variabler i det och det beror ju väldigt mycket på från barn till barn också vad som, vad som är jobbigt” (Lena).

Rektorerna uppgav att de misstänkt att barn har farit illa, de indikatorer Göran beskrev till detta var blåmärken, avvikande beteende, frånvaro, tillbakadraget, tystlåtet, hunger och att barnet berättar. Anna beskrev att bristande omsorg, aggressivt beteende och hunger kunde vara indikatorer till oro.

Rektorerna uttryckte att man från skolan såg allvarligt på konsekvenserna av våld i hemmet. Göran beskrev att man på skolan har en förståelse för att konsekvenserna påverkar barnet starkt och negativt, dock uttryckte han en kunskapsbrist hos sig själv och lärarkollegorna om detta. Rektorerna hade en uppfattning om att barn kan fara illa i alla typer av familjer oavsett socioekonomisk tillhörighet. Att som barn fara illa innebär enligt Anna allt från att föräldrar brister i omsorg till fysisk misshandel och sexuella övergrepp. Göran lyfte orsaker som våld i hemmet, sexuellt utnyttjande, hetsig och bråkig miljö, slagsmål, avsaknad av struktur, bristande omsorg, bristande stöd i skolgången men påpekar att olika barn kan fara olika illa i detta. Göran lyfte svårigheten i att veta vad fara illa innebär och när man ska känna oro.

”Misstanke att barn far illa, när far barn illa då, alltså det är ju jättemycket definition på det här, vad är fara illa för någonting och det tror jag inte att vi pratar tillräckligt om...men jag tycker nog att vi har koll på det, eller har vi inte det liksom” (Göran).

Samtliga lärare hade en uppfattning om att barn kan fara illa i alla typer av familjer oavsett socioekonomisk tillhörighet. Erik uttryckte svårigheter i hur man kan se eller veta att ett barn far illa men uppgav orsaker som smutsiga kläder, sorgset, saknar gnista, misstänkt ogiltig sjukfrånvaro, sen ankomst och avsaknad av skolmaterial. Lena tyckte det var svårt att veta när ett barn far illa, hon upplever att de vill dölja det. Karin uttryckte att signalerna kan vara många och att barnen ibland berättar, om orosanmälan görs och insats från socialtjänsten uteblir finns risk för ett förlorat förtroende och barnet visar istället tecken som inbundenhet och utåtagerande. Hon uppger också tecken som smutsiga kläder, dålig hygien. Mats uppger avvikande beteende, agerande och att de berättar.

”Det finns hundratals signaler, ibland berättar de ju, men oftast bara en eller två gånger allra helst om vi då sen drar vidare i ärendet och det inte händer något bra” (Karin).

5.5 Osäkerhet

I studiens fjärde och sista huvudtema behandlas skolpersonals rutiner kring att hantera oro för barn.

5.5.1 Vaga rutiner

Anna beskrev att det finns en tydlighet kring den gällande anmälningsplikten vilken bidrar till att lärarna vet hur de ska agera vid misstanke om att ett barn far illa och ett öppet klimat mellan lärarna där man stöttar varandra. Göran berättade att det på skolan finns ett dokument

innehållande skolans rutiner men att rutinen gällande oro för barn inte ingår, han uppgav att detta är något man behöver lägga till. Han berättade att det förs en dialog kring ämnet och att detta ses som en del i rutinen samt att lärarna i och med sin anmälningsskyldighet bör ha kunskap om hur de ska agera.

”Vi har ett dokument här på skolan där rutiner finns om allting och nu när jag tänker så tror jag inte att anmälan, just den specifika finns med där så den skulle jag kunna lägga in där... Vi pratar ju kring orosanmälning så dom vet ju, lärare är också skyldiga att själva veta att dom är skyldiga att anmäla” (Göran).

Lena, Karin och Mats uppgav att det finns rutiner för tillvägagångssätt då misstanke om att ett barn far illa uppstår och vet hur de då ska gå tillväga. Erik uttryckte en osäkerhet avseende rutinen, men framhöll ändå att det finns en dokumenterad rutin. Erik framhöll vikten av ett snabbt agerande framför att följa rutinen.

”Det är ju som jag sa tidigare att man går till rektorn och diskuterar det där...jaa, alltså det är väl sådant vi går igenom...vi går igenom rutiner och hur det går till i början av ett läsår...då tar man väl upp hur ärendegången är...” (Mats)

”Vid alla anställningar, alltså när man blir nyanställd så går ju rektor igenom de rutiner vi har på skolan, man får ju det som ett dokument...så fort man blir anställd här så ska man veta det” (Lena).

Rektorerna Anna och Göran uppgav att huruvida en anmälan ska upprättas eller inte påverkas av situation, elev, orons innehåll och graden av den. Anna uppgav att det på skolan finns ett dokument innehållande skolans rutiner som varje lärare erhåller vid anställning, rutinen för agerande vid misstanke ligger inom lärarnas arbetslags rutiner men finns inte nedtecknad.

”Kan det vara ett skämt, och i så fall, var det ett åldersadekvat skämt, är det ett barn som ofta testar gränser, eller måste vi göra en orosanmälan” (Anna).

”Jag kan inte tänka mig att någon inte kan veta, sen blir man alltid osäker på sig själv första gången man råkar ut för det...oftast är det ganska subtila saker, det kan vara svårt att säga att det här är solklart...Det ni tar upp är en av många saker i en skolas rutiner så att det är varken konstigt eller svårt” (Anna).

5.5.2 Konsultera kollegor

Då ett barn misstänks fara illa uppgav samtliga lärare att de i ett första skede för en diskussion med kollegor för att avgöra hur man ska gå vidare. Mats, Lena och Karin berättade att då de tillsammans med sina kollegor bedömer en situation som allvarlig, för det vidare till rektor där beslut tas om en orosanmälan till socialtjänsten ska göras. Erik berättade att det när oro uppstår blir ett möte med elevhälsoteam där oron undersöks vidare, eventuellt görs en orosanmälan. Rektorerna beskrev att deras personal hanterade oro för barn genom diskussion med kollegor i arbetslaget.

”Vi diskuterar det i teamet, vi diskuterar det, om vi inte kan lösa det i teamet så diskuterar vi det i arbetslaget och är det ett stort problem, alltså ett allvarligt problem då är det ju ett rektorsansvar, så då lyfter vi det där också” (Karin).

6. Analys

Nedan analyserar vi resultatet av våra intervjuer utifrån den socialpsykologiska teorin symbolisk interaktionism med utgångspunkt i begreppen frame, signifikanta symboler och definition av situation samt tidigare forskning.

6.1 Frame

En frame eller en ram synliggör de regler, normer och kulturer som finns inom en social inrättning, den styr och gör vissa saker synliga medan andra blir osynliga. Alla sociala inrättningar utgör olika ramar vilka innefattar varierande förutsättningar och regler som styr rådande resonemang, handlande och agerande. Ramen kan här förenklat likställas med de gällande normerna för frågan inom skolan som kontext. Skolverket är den myndighet som styr och kontrollerar skolans verksamhet och påtalar den anmälningsskyldighet som all skolpersonal enligt lag omfattas av, de framhåller även den unika roll de har i att upptäcka barn som far illa. Skolpersonalen påtalar det statliga uppdraget som avgörande för hur de prioriterar sina arbetsuppgifter men nämner inte spontant barn som far illa som en av dem. Trots att det statliga uppdraget påtalas som en avgörande faktor verkar den statligt lagstadgade anmälningsskyldigheten inte rymmas i skolans ram. Den ram som utgör skolan som social institution tycks vara alltför snäv då den omfattar främst undervisning och lärande. Frågan om barn som far illa tycks inte rymmas, detta visar på en diskrepans mellan skolans och skolverkets ramar. Av analysen framkommer att det i skolan finns en rådande kultur där man istället för att vid oro för barn direkt anmäla, bedriver ett utredande arbete för att bedöma allvaret i misstanken innebär att skolans personal kan göra sig skyldiga till både tjänstefel och lagöverträdelse. Detta kan ses som ett tydligt exempel på att den lagstiftade anmälningsskyldigheten som tydligt påtalas av skolverket inte inkorporerats i skolans tydliga och väldefinierade ram, det vill säga den i skolan praktiskt rådande ramen motsvarar inte den formella frame som presenteras av skolverket.

Olika sociala inrättningar kan existera parallellt trots att de i grunden är olika och kan strida mot varandra. Skolpersonalen beskriver en upplevelse av att det från socialtjänstens håll inte händer något vid orosanmälningar. Trots att skola och socialtjänst arbetar med samma målgrupp utgörs de av ramar innehållande olika regler, krav och förhållningssätt vilka kan bidra till att de inte når varandra och en upplevelse av att de står i konflikt med varandra. Detta är ett stort problem då forskning visar på att negativa erfarenheter och en upplevelse av att åtgärd

uteblir i samband med orosanmälan påverkar den framtida anmälningsbenägenheten på ett negativt sätt (Cocozza et al., 2006).

Något som bidrar till att frågan barn som far illa helt eller delvis ligger utanför den för skolan rådande ramen kan vara att lärare under sin utbildning inte får tillräcklig kunskap avseende att kunna identifiera barn som far illa, de konsekvenser barn drabbas av samt anmälningsförfarande och socialtjänstens ärendegång. Detta var också något som framkom i vår analys där majoriteten av respondenterna ansåg sig fått för lite kunskap, två av dem framhöll dock att de besatt all nödvändig kunskap. Kenny (2004) menar att de lärare som i någon grad tillgodogjort sig kunskap i detta ämne har en förståelse för ämnets komplexitet medans de som saknar utbildning i ämnet tenderar att felaktigt tro att de har all kunskap de behöver (ibid.). Oavsett om skolpersonalen ansåg sig ha fått tillräcklig kunskap via sin utbildning eller inte så uttrycker samtliga respondenter att de anser sig ha tillräcklig kunskap för att kunna identifiera barn som far illa. Utbildning i ämnet barn som far illa tycks i regel inte ingå i lärares utbildning och konsekvenser tycks heller inte komma av det lagbrott det innebär att inte fullfölja sin anmälningskyldighet. Problemet med grundskolans snäva ram, där barn som far illa inte tycks rymmas kan således härledas till en högre nivå än till skolpersonalens kunskap och handlande. Högskolans ram bör breddas för att rymma barn som far illa och att kunskapen ska kunna byggas in i blivande lärare, detta skulle också kunna leda till att den ram som utgör grundskolan breddas och därmed möjliggörs att glappet mellan skolverkets ram och grundskolans ram minskar.

6.2 Signifikanta symboler

Vilka symboler ett samhälle utvecklar avgörs av vad man har behov av att kommunicera (Thunman & Persson, 2011), i skolan kommuniceras främst lärande, undervisning och pedagogik vilket avspeglar den ram som utgör skolan.

Skolpersonalen uttrycker en vilja att prioritera barn som far illa och visade på att de hade en viss insikt i hur man kan identifiera barn som på olika sätt far illa. De angav var och en mellan två till sex tecken eller symboler på detta. Hunger, frånvaro, ifrågasatt sjukfrånvaro, avvikande beteende, barnet berättar, förälder uttrycker/visar något, barnet är inbundet eller utåtagerande, barnet är ouppfostrat, smutsiga kläder, kommer sent till skolan, inte har med sig skolmaterial, deprimerad, avsaknad av gnista, uttryckslöst ansikte, aggressivitet, blåmärken, tillbakadraget och tystlåtet är de tecken de tillsammans angav.

Al Odhayani et al. (2013) presenterar ett hundratal tecken eller symboler som var för sig eller tillsammans kan tala för att ett barn utsätts för barnmisshandel. Författarna diskuterar

barnmisshandel som ett paraplybegrepp vilket utgörs av de olika dimensionerna *fysisk* och *psykisk misshandel*, *vanvård* och *sexuella övergrepp* som alla kan identifieras med för dimensionen specifika symptom. Vissa symptom kan indikera att ett barn är utsatt för alla typer av barnmisshandel men tillsammans med andra symptom kan de istället tala för att barnet är utsatt för en speciell form av barnmisshandel (ibid.). Det kan konstateras att det finns en stor diskrepans och skillnad i precision mellan de symptom som man i litteraturen lyfter fram och de som skolpersonalen tar upp. Då man saknar signifikanta symboler, i detta fall en kunskap om barn som far illa kan man heller inte uppnå ett gemensamt och etablerat handlingsätt för att identifiera och på ett konstruktivt sätt handla för att minska antalet barn som far illa. Skolpersonalen kan identifiera vissa typer av tecken men då de saknar en systematisk utbildning i frågan finns risken att de missar symptom som uppträder tillsammans, vilket innebär att förmågan till ett holistiskt synsätt uteblir och fokus ligger på ett symptom åt gången. Detta skapar svårigheter i att identifiera barn som far illa och därmed riskerar mörkertalet att bestå. Då både forskningen och majoriteten av våra respondenter påtalar att de under sin lärarutbildning inte utbildas i tillräckligt hög grad avseende barn som far illa (Sinanan, 2011; Kenny, 2004), finns heller inte någon möjlighet till att utveckla de signifikanta symboler som möjliggör en gemensam förståelse av barn som far illa, och därmed uppnå en definition av situation som motsvarar lagens och skolverkets. Även i kontakten med socialtjänsten krävs gemensamma signifikanta symboler för att uppnå en gemensam förståelse som kan bidra till att barnet blir hjälpt.

För att systematiskt kunna minska antalet barn som far illa behövs fler signifikanta symboler som delas av forskning, skolpersonal och socialtjänst.

6.3 Definition av situation

”Nej, inte om bara jag skulle tycka någonting, nej. Men om teamet tycker samma sak eller om alltså flera personer...har vi belägg för det vi säger, då anmäls det” (Karin).

Något som framträder i vår analys är att en lärare inte på egen hand får avgöra när en orosanmälan ska göras, utan agerar i enlighet med de oskrivna regler som utgörs av normer och värderingar, vilka uppmanar till att tillsammans med kollegor eller elevhälsoteam avgöra allvaret i situationen. För att en oro ska tas vidare till rektor krävs att flera kollegor kommer överens om att oron är nog allvarlig utifrån de rådande normerna och värderingarna som är avgörande för definitionen av situationen. Denna förhandling om en gemensam definition kan leda till att gränserna för när ett barn far illa blir flytande och avhängig gruppens värderingar

och kunskap. Detta kan medföra att en alldeles för hög tolerans utvecklas innan någon ingriper. Cocozza et al. (2006) menar att en påverkan från andra möjliggör att den egna acceptansen för när ett barn anses fara illa kan förskjutas (ibid.).

”Men skulle jag alltså tycka att rektorn gör ett jättedåligt beslut så kan vi ju gå runt, det kan vi ju. Men det kan ju ställa till med en del saker har man ju hört, för en själv också för den delen...”
(Karin).

Beroende på hur man bedömer allvaret i oron hanteras den på olika sätt, men av vår analys framkommer att det alltid är rektor som avgör om en orosanmälan ska göras och står för den. Individer agerar i alla sociala situationer på det sätt de tror att andra förväntar sig av dem. Citatet ovan illustrerar att om man går emot det sätt på vilket man för situationen förväntas agera kan situationen bli obehaglig. Detta visar på hur organisationer och grupper kan fortsätta att existera på samma sätt oavsett om handlandet är positivt eller negativt så länge individer fortsätter agera på det sätt de tror förväntas av dem. Analysen visar på att det finns ett glapp mellan lärarnas och rektoreernas definition av situation när ett barn far illa då oron prövas utifrån rektorns värderingar och normer innan en eventuell orosanmälan slutligen görs. En konsekvens av detta är att lärarna inte ges möjlighet att fullfölja den lagstadgade personliga anmälningsskyldigheten.

Forskning talar för att det är av stor vikt att en orosanmälan görs direkt då konsekvenserna av all form av barnmisshandel är allvarlig och att detta är något lärarna saknar insikt om (Kenny, 2004). Skolverket påtalar med stöd av lagen vikten av att genast anmäla till socialtjänsten då misstanke uppstår om att ett barn på något sätt far illa. Av analysen framkommer att man endast i de fall då misstanke om fysisk misshandel eller sexuella övergrepp finns, direkt gör en orosanmälan. Då misstanken handlade om andra former av barnmisshandel försökte man på skolan lösa situationen med hjälp av egna resurser och barnets vårdnadshavare. Detta talar för ett glapp mellan den definition av situation skolan har avseende när barn far illa och den definition av situation som forskning och skolverket har. Något som bidrar till att skolans definition av situation inte överensstämmer med forskningens och skolverkets är den snäva frame som utgör skolan där rutinen avseende barn som far illa inte ryms. Skolpersonalen uppger att det finns upprättade dokument gällande skolans rutiner men det framkommer att rutinen avseende barn som far illa saknas i skriftlig form. Lagens utformning tillsammans med vaga rutiner möjliggör ett tolkningsutrymme när det kommer till att definiera när ett barn far illa

(Wiklund, 2006), vilket kan ses som en förklaring till att skolpersonalen gör en bedömning från fall till fall om barnet anses fara illa eller inte.

7. Diskussion och slutsatser

Nedan kommer vi i ett avslutande kapitel för att återkoppla till studiens syfte och frågeställningar diskutera studiens resultat och analys samt redogöra för egna tankar och reflektioner. Studiens syfte var att undersöka skolpersonals kunskaper om och attityder till att vid misstanke om att ett barn far illa inom ramen för skolans verksamhet ingripa på ett lämpligt och konstruktivt sätt. Vi ville genom detta nå en ökad teoretisk förståelse av hur skolan arbetar med barn som far illa. Vår utgångspunkt var att en grundförutsättning för skolpersonals förmåga att ingripa på rätt sätt både är god kunskap om problemet (vad, hur, när, var, varför) och en positiv attityd till att ingripa. Studiens frågeställningar var:

- Hur förhåller sig lärare och rektorer till barn som far illa?
- Vad gör skolpersonal praktiskt för att motverka att barn far illa?
- Vilka förutsättningar i form av kunskap om hur barn far illa har skolpersonalen?

Enligt lag är anmälningsskyldigheten personlig (Socialtjänstlag 2001:453). Vi ser en rådande hierarki avseende anmälningsförfarandet då det alltid är rektor som tar det avgörande beslutet för om en anmälan ska göras. Detta kan innebära att skolans rutin inte följer lagen och att lärare fräntas sin möjlighet att fullfölja anmälningsskyldigheten. Det motiv som uppges till rutinen är att läraren ska kunna bibehålla en god elev- och föräldrelation genom att inte bli avslöjad som anmälare. En teoretisk förklaring till att lärarna följer den muntliga rutinen trots lagbrott kan vara att de agerar i enlighet med definitionen av situationen för att undvika de negativa konsekvenser som kan uppstå om man inte agerar utifrån rådande förväntningar. En reflektion vi gör avseende att lärare inte själva står för anmälan och som bottnar i motivet till rutinen är att detta skulle kunna sända signaler till lärare, barn och föräldrar om att kontakt med socialtjänsten representerar stigma snarare än möjlighet till stöd- och hjälp.

De skolor som ingår i vår studie har alla muntliga rutiner för tillvägagångssätt vid misstanke om att barn far illa men saknar skriftliga. Vi ser en risk med att en muntlig rutin lätt kan förändras beroende på användarnas definition av situation, en vag rutin möjliggör ett tolkningsutrymme avseende när ett barn far illa och kan leda till att en anmälan fördröjs eller uteblir vilket resulterar i allvarliga konsekvenser för barnet. För att motverka möjligheten till tolkning föreslår vi att skolan utformar tydliga dokumenterade rutiner för att göra processen säkrare och skapa trygghet för lärarna då en tydlig arbetsgång kan framträda. Vi tror att rutiner

skulle kunna förhindra att anmälningar fördröjs och öka anmälningsbenägenheten vilket kan antas leda till att de egna åtgärder som idag förekommer i skolan istället skulle hanteras av socialtjänst vilket i sin tur skulle minska lärarnas arbetsbörda. Önskvärt vore att även skolverket arbetade fram en nationell rutin kring anmälningsförfarande för att möjliggöra ett likvärdigt arbete på alla skolor.

Den diskussion där allvaret i oron till misstanken och barnets trovärdighet bedöms ser vi som mycket allvarlig då den kan innebära att barn som utsätts för misshandel inte får hjälp. Vår undersökning visar att man endast i de fall man misstänker fysisk misshandel eller sexuella övergrepp gör en orosanmälan utan vidare utredning. Orsaker kan vara att man inte förstår innebörden av anmälningsskyldigheten och att den är ovillkorlig, att man har en okunskap kring vad barnmisshandel innebär och dess symptom, en okunskap gällande konsekvenser och den allvarliga situation barnet befinner sig i samt att barns ord och uttryck inte tas på allvar och kan tyda på en avsaknad av gemensamma signifikanta symboler.

En av orsakerna till det stora mörkertal med barn som far illa antas bottna i en generell brist på forsknings- och lagstiftningsförankrade signifikanta symboler för när ett barn far illa. Majoriteten av våra respondenter uppger, vilket bekräftas av forskning (Kenny, 2004), att de inte via sin lärarutbildning tillgodogjort sig tillräckligt med kunskap för att kunna identifiera barn som far illa, konsekvenser av att fara illa och anmälningsförfarande. Vår pilotstudie visade även den på att lärarstudenter inte nämnvärt förbereds för att kunna fullfölja den lagstadgade anmälningskyldigheten. Detta ställer otroligt höga krav på lärarna och vi ser att det är ett stort problem då de kan vara så att de av arbetsgivaren förväntas ha denna kunskap vid anställning. Att veta när man ska orosanmäla är svårt, vilket bekräftas av både respondenter och av forskning. Enligt forskning är kunskap något som ger verktyg och förutsättningar för att fullfölja anmälningskyldigheten (ibid). Vårt resultat visar på en kunskapsbrist bland skolpersonal när det gäller att kunna identifiera och förstå när ett barn far illa. En risk vi ser med detta är att förmågan till en holistisk analys av läget där flera symptom kan läggas samman till en helhetsbild av barnets status saknas, det vill säga att se och förstå hur flera symptom som framträder tillsammans kan utgöra barnmisshandel. Vi konstaterar att den kunskap som existerar inom skolans praktiska ram och berör barn som far illa inte motsvarar skolverkets formella ram som påtalar den ovillkorliga anmälningskyldigheten.

Den svenska staten påtalar behovet av en tydlig och gemensam definition av begreppet barnmisshandel för att tydliggöra begreppets olika dimensioner och underlätta samverkan både inom och mellan olika professioner (SOU 2001:72). Vi anser att behovet av en gemensam

definition av barnmisshandel är stort och skulle kunna underlätta för skolpersonal att både upptäcka och förstå vidden av vad begreppet innefattar. I de diskussioner som idag förekommer i skolan där man utifrån de för stunden rådande normer och värderingar utreder om ett barn far illa, tror vi att en definition skulle kunna fungera som en mall. Tillgången till en gemensam definition tror vi kan bidra till att anmälningar skrivs utifrån gemensamma signifikanta symboler och bidrar till mer kvalitativa utredningar som på sikt gagnar barnen.

7.1 Implikationer för praktiken

Vi föreslår att alla verksamheter som arbetar med barn har tillgång till och kunskap om en tydlig och gemensam definition för begreppet barnmisshandel då vi tror att om signifikanta symboler delas inom och mellan professioner som arbetar med barn skulle ett arbete med barn som far illa på ett lämpligt och konstruktivt sätt underlättas. Men för att den enhetliga definitionen ska kunna operationaliseras i form av signifikanta symboler måste den ingå som en del av grundskolans arbetsnormer, det vill säga definitionen av situationen vad det innebär att vara lärare. För att detta ska vara möjligt krävs att skolans frame för barn som far illa påbörjas redan i den frame som utgör högskolan och lärarprogrammet. Om lärarutbildningen brister i frågan kommer gemensamma signifikanta symboler för barn som far illa att saknas och de normer och värderingar som utgör rådande regler för hur man ska agera, det vill säga att den idag rådande definitionen av situationen består.

För att möjliggöra för skolpersonal att fullfölja sin anmälningsskyldighet föreslår vi att ämnet barn som far illa borde vara ett obligatoriskt moment i lärarprogrammet. Detta då kunskap framhålls som en av de viktigaste faktorerna för att kunna ingripa på ett lämpligt och konstruktivt sätt (Svensson et al., 2015). För att bibehålla den kunskap man fått under sin utbildning och uppdateras med aktuell kunskap och lagstiftning föreslår vi att socialtjänsten genom sin uppsökande verksamhet bistår med detta. Vi tror också att detta skulle kunna bidra till ett ökat samarbete och en bättre förståelse för varandras professioner.

Som tidigare nämnts tror vi också att tydliga dokumenterade rutiner skulle bidra till en säkrare process och trygghet då en för lärarna tydlig arbetsgång skulle framträda. Detta skulle kunna förhindra fördröjda eller uteblivna anmälningar och istället öka anmälningsbenägenheten.

7.2 Styrkor och svagheter med studien

En av studiens svagheter är den begränsade tiden som påverkat studien på flera sätt. En konsekvens av detta är att studien har för få respondenter för att vara representativ, men vi gör heller inte anspråk på att generalisera då vi ser vår studie som en fallstudie. Att intervjua fler respondenter i varje kategori hade kunnat bidra till att nå en bättre mättnad i våra frågeställningar, men då hade vi istället inte nått det djup som vi nu gjort hos varje respondent. En annan svaghet med vår studie var att vår fråga om barn som far illa upplevdes av skolpersonalen som jobbig, vilket resulterade i ett visst motstånd. Vi betraktar dock detta motstånd som en del av det kvalitativa resultatet, det vill säga att motståndet kan tolkas som att skolpersonalen upplever frågan som viktig men svår att hantera.

7.3 Slutdiskussion

Vi har med vår studie identifierat ett glapp mellan vad lärare som individer förväntas göra enligt skolverkets riktlinjer och vad skolpersonalen på de för studien aktuella skolorna gör avseende barn som far illa. Vi har också identifierat brister när det kommer till att identifiera barn som far illa. Av empirin kan man också utläsa en rådande hierarki som pekar på att rektor har makt att avgöra i sista instans huruvida en orosanmälan ska upprättas och hur den i så fall ska utformas. Problemet med detta är att lärarna i många fall inte ges möjlighet till att fullfölja den lagstadgade personliga anmälningsskyldigheten vilket är allvarligt.

Vår studie visar på stora brister när det kommer till förmågan att identifiera barn som far illa, rutiner för anmälningsförfarande och en kunskapsbrist. Detta resulterar i allvarliga konsekvenser för barn som annars riskerar att fara illa. Vår studie grundas på ett mindre urval skolpersonal men vi anser ändå att resultatet kan ge en fingervisning av hur skolpersonal resonerar kring barn som far illa. Därmed finns motiv för en vidare undersökning över en större population, vilken också skulle kunna motivera till en förändring på högre nivå avseende lärarutbildningen, en implementerad övergripande definition och gemensamma och tydliga rutiner för anmälningsförfarande.

Referenser

- Al Odhayani, A., Watson J, W., & Watson, L. (2013). Behavioural consequences of child abuse. *Canadian Family Physician Le Médecin de Famille Canadien*, 59, (8), 831-836.
- Bandura, A. (1986). *Social foundations of thought and action: A social cognitive theory*. Englewood Cliffs: NJ: Prentice Hall.
- Barnombudsmannen (2012). *Barnombudsmannens Årsrapport. Signaler. Våld i nära relationer. Barn och ungdomar berättar*. [Elektronisk resurs]. Hämtad den 7 november 2017 från <http://www.barnombudsmannen.se/barnombudsmannen/publikationer/arsrapporter/signaler/>
- Bengtsson, A., Norrman, M., & Ugglå, C. (2013). *Samverkan för barns bästa*. Västerås: Socialstyrelsen.
- Black, D. S., Sussman, S., & Unger, J. B. (den 2 Oktober 2009). A further look at the intergenerational transmission of violence: Witnessing interparental violence in emerging adulthood. *Journal of Interpersonal Violence*, 25, (6), 1022-1042.
- Bryman, A. (2011). *Samhällsvetenskapliga metoder*. Malmö: Liber AB.
- Butchart, A., & Phinney Harvey, A. (2006). *Preventing child maltreatment: a guide to taking action and generating evidence*. Geneva: World Health Organization.
- Cocozza, M., Gustafsson, P. A., & Sydsjö, G. (2006). Child protection in Sweden: Are routine assessments reliable? *Acta Paediatrica*, 95, 1474-1480.
- Dahlberg, L. & McCaig, C. (2010). *Practical research and evaluation: a start-to-finish guide for practitioners*. London: Sage
- Davies, J. (2010). Preparation and Process of Qualitative Interviews and Focus Groups. In L. Dahlberg, & C. McCaig (Red.), *Practical Research and Evaluation A Start-to-Finish Guide for Practitioners* (s. 126-144). London: Sage.
- Freer, B. D., Sprang, G., Katz, D., Belle, C., & Sprang, K. (2017). The impact of child abuse potential on adaptive functioning: Early identification of risk. *Journal of Family Violence*, 32, 189-196.
- Gilbert, R., Kemp, A., Thoburn, J., Sidebotham, P., Radford, L., Glaser, D., & MacMillan, H. L. (2009). Recognising and responding to child maltreatment. *The Lancet*, 373, 167-180.
- Goffman, E. (2009). *Jaget och maskerna. En studie i vardagslivets dramatik (5:e uppl.)*. (S. Bergström, Övers.) Stockholm: Norstedts.
- Grinnell, R. M., & Unrau, Y. A (red.) (2014). *Social work research and evaluation: Foundations of evidence-based practice*. Oxford University Press

- International Encyclopedia of the Social & Behavioral Sciences*. (2001). Oxford: Elsevier
- Kalmuss, D., & Seltzer, J. A. (1986). Continuity of marital behavior in remarriage: The case of spouse abuse. *Journal of Marriage and the Family*, 48, (1), 113-120.
- Kenny, M. C. (2004). Teachers' attitudes toward and knowledge of child maltreatment. *Child Abuse & Neglect*, 28, 1311-1319.
- Kvale, S., & Brinkmann, S. (2014). *Den kvalitativa forskningsintervjun*. Lund: Studentlitteratur AB.
- Levi, H. B., Crowell, K., Walsh, K., & Dellasega, C. (2015). How childcare providers interpret 'reasonable suspicion' of child abuse. *Child Youth Care Forum*, 44, 875-891.
- Lindblom, J. (2011). Det socialpsykologiska perspektivet. I J. Lindblom, & J. Stier (Red.), *Det socialpsykologiska perspektivet* (s. 21-46). Lund: Studentlitteratur AB.
- Meinck, F., Steinert, J. I., Sethi, D., Gilbert, R., Bellis, M. A., Mikton, C., Alink, L., Baban, A. (2016). Measuring and monitoring national prevalence of child maltreatment: a practical handbook. Köpenhamn, Danmark: World Health Organization.
- Sinanan, A. N. (2011). Bridging the Gap of Teacher Education about Child Abuse. *The Journal of Educational Foundations*, 25, 59-73.
- Skolverket (2017). *Regelverk: Barn som far illa*. Hämtat den 8 december 2017 från <http://www.skolverket.se/regelverk/mer-om-skolans-ansvar/barn-som-far-illa-1.201708>
- Smith, K., & Davies, J. (2010). In Q. D. Analysis, L. Dahlberg, & C. McCaig (Red.), *Practical Research and Evaluation A Start-to-Finish Guide for Practitioners* (s. 145-158). London: Sage.
- Socialstyrelsen (2014). *Anmäla oro för barn. Stöd för anmälningsskyldiga och andra anmälare*. [Elektronisk resurs]. Hämtad den 15 november 2017 från www.socialstyrelsen.se/publikationer2014/2014-6-5
- Socialtjänstlagen (2001:453). Socialtjänstlag (SoL). Hämtad den 20 november 2017 från https://www.riksdagen.se/sv/dokument-lagar/dokument/svensk-forfattningssamling/socialtjanstlag-2001453_sfs-2001-453
- SOU 2001:72*. Barnmisshandel - Att förebygga och åtgärda. Socialdepartementet.
- Sundell, K. (1997). Child-care personnel's failure to report child maltreatment: Some Swedish evidence. *Child Abuse & Neglect*, 21, (1), 93-105.
- Svensson, B., Andershed, H., & Janson, S. (2015). A survey of Swedish teachers' concerns for preschool children at risk of maltreatment. *Early Childhood Education Journal*, 43, (6), 495-503.

Thunman, E., & Persson, M. (2011). George Herbert Mead och motståndet. I J. Lindblom, & J. Stier (Red.), *Det socialpsykologiska perspektivet* (s. 47-71). Lund: Studentlitteratur AB.

Vetenskapsrådet. (2002). *Forskningsetiska principer inom humanistisk-samhällsvetenskaplig forskning*. Stockholm: Vetenskapsrådet.

Wiklund, S. (2006). Signs of child maltreatment. The extent and nature of referrals to Swedish child welfare agencies Barnavårdsanmälningar i Sverige: omfattning, källor och problembilder. *European Journal of Social Work*, 9, (1), 39-58.

World Health Organization (2013a). *European report on preventing child maltreatment*. [Elektronisk resurs]. Hämtad den 11 december 2017 från http://www.euro.who.int/__data/assets/pdf_file/0019/234208/e96928.pdf?ua=1

World Health Organization. (2013b). *Global and regional estimates of violence against women Prevalence and health effects of intimate partner violence and non-partner sexual violence*. [Elektronisk resurs]. Hämtad den 10 november 2017 från <http://www.who.int/reproductivehealth/publications/violence/9789241564625/en/>

Information om examensarbete i socialt arbete

Vi är två studenter som läser på socionomprogrammets sista termin vid Högskolan Dalarna. Vi genomför just nu en kvalitativ studie som berör lärares anmälningsbenägenhet i skolan. Det finns ett stort mörkertal med barn som far illa och vår förhoppning är att studien ska kunna bidra till att belysa de faktorer som utgör hinder för att barn som far illa ska upptäckas i tid och få hjälp.

Syftet med vår studie är att undersöka ett urval av skolpersonals kunskaper om och attityder till att vid misstanke om att ett barn far illa inom ramen för skolans verksamhet ingripa på ett lämpligt och konstruktivt sätt.

Vi vill genom detta nå en ökad teoretisk förståelse av hur skolan arbetar med barn som far illa.

Vår utgångspunkt är att en grundförutsättning för skolpersonals förmåga att ingripa på rätt sätt både är god kunskap om problemet (vad, hur, när, var, varför) och en positiv attityd till att ingripa.

Vi planerar att genomföra 6–8 semistrukturerade intervjuer med legitimerade lärare och rektorer som arbetar i grundskolan i en kommun i Dalarna. Vi väljer att avgränsa oss till klasserna F-6.

Du tillfrågas härmed om deltagande i denna undersökning.

Ditt deltagande är helt frivilligt. Du kan när som helst avbryta deltagandet utan närmare motivering. Ditt deltagande innebär att vi samtalar kring några ämnen/teman som bygger på studiens syfte och det beräknas ta cirka 45 minuter för en individuell intervju. Om du samtycker så kommer intervjun att spelas in, endast i syfte att underlätta för oss i vårt arbete. Det är endast vi studenter som kommer att ta del av inspelningarna vilka kommer att raderas så snart transkribering skett. Vid transkriberingen kommer materialet att anonymiseras och om så önskas kan vi skicka texten till dig för ett godkännande. Eventuella korrigeringar är då möjliga att göra.

Du garanteras konfidentialitet, varken namn, ålder eller ort kommer att nämnas i studien. Vi kommer inte att ta med uppgifter som riskerar att avslöja er identitet eller personuppgifter. Studien kommer att presenteras i form av en uppsats vid Högskolan Dalarna. Den kommer

efter godkännande att offentliggöras och läggas ut på hemsidan ”DiVA portal” som är en söktjänst för studentuppsatser och forskningspublikationer.

Du kommer när vi träffas att få ge ditt samtycke till att bli intervjuad, att intervjun spelas in, att materialet analyseras i forskningssyfte och att informationen kommer att publiceras i en elektronisk databas.

Återigen vill vi poängtera att ditt deltagande i denna studie är helt frivilligt och att din konfidentialitet, skyddas genom att vi inte kommer att redovisa dina personuppgifter som kan avslöja din identitet. Under intervjun kan du när som helst välja att avbryta ditt deltagande utan att motivera varför. Ditt val kommer att fullt ut respekteras.

Tack för din medverkan!

Ytterligare upplysningar lämnas av nedanstående ansvariga:

FALUN 2017-11-xx

Cecilia Stenquist	Linnea Mattsson	Peter Jansson
Socionomstudent	Socionomstudent	Handledare
07X-XXXXXXX	07X-XXXXXXX	02X-XXXXXX

Intervjumall

Tema 1

Hur viktig är frågan för skolpersonal relativt rollen som lärare?

Hur prioriterad är frågan och värderingar och spänningen mellan att vara pedagog och vara uppmärksam på barn som far illa.

1. Vilka arbetsuppgifter förväntas du göra, vad ingår i dina dagliga arbetsuppgifter?
2. Stämmer det överens med din syn på vad som borde ingå i dina dagliga arbetsuppgifter?
3. Rangordna dina arbetsuppgifter från mest viktig till minst viktig?
4. Hur motiverar man på skolan vilka uppgifter som prioriteras, varför ska ni göra just det ni gör?
5. Hur tänker man här på arbetsplatsen när det gäller barn som far illa i sin hemmiljö, ser man det som en del av sina arbetsuppgifter, eller ligger det utanför ens profession?
6. Stämmer detta överens med dina åsikter?
7. Hur lyfter man på din arbetsplats oro över barn som i sin hemmiljö far illa?
8. Vilka åsikter har man på din arbetsplats när det gäller att prioritera frågan om barn som far illa?
9. Anser du att frågan prioriteras tillräckligt på din arbetsplats?
10. Hur skulle du agera om du misstänkte att ett barn far illa eller riskerar att fara illa?
11. Vad är det som gör att du skulle göra just så?
12. Hur ser rutinerna kring detta ut på din arbetsplats?
  - a) Hur vet man vilka rutinerna är?
  - b) Om det inte finns några kända rutiner, hur vet man då hur man ska göra?

Tema 2

Vilka förutsättningar i form av kunskap om hur barn far illa har skolpersonalen, när far de illa, var far de illa och varför far de illa, hur far de illa?

Kunskapsfrågor:

13. Det framgår av forskning att lärare under sin lärarutbildning inte utbildas i tillräckligt hög grad för att kunna identifiera barn som far illa (se tecken på att barn far illa), anser du att du fått det?

14. Det framgår av forskning att lärare under sin lärarutbildning inte utbildas i tillräckligt hög grad avseende de konsekvenser barn som far illa drabbas av, anser du att du fått det?
15. Det framgår av forskning att lärare under sin lärarutbildning inte utbildas i tillräckligt hög grad avseende anmälningsförfarande och socialtjänstens ärendegång (allt ifrån att hur går jag till väga om jag misstänker, kontakt och återkoppling med socialtjänst), anser du att du fått det?
16. Det sägs att konsekvenserna av våld i hemmet är allvarliga, vad vet ni i skolan om dem?
17. När far ett barn illa? (Vad innebär det att fara illa?)
18. Hur vet man att ett barn far illa? (Kan man se det på något vis?)
19. I vilka familjer far barn illa? (Vad utmärker dessa familjer?)
20. Vilken är skolans roll när det gäller våld i familjer?
konsekvenser för barn som far illa och anmälningsförfarande.

Tema 3

Vad gör ni i nuläget rent praktiskt (praxis) för att motverka att barn far illa?

Rutiner:

21. Har du någon gång misstänkt att ett barn farit illa eller riskerat att fara illa? (Om nej, gå till fråga 25.)
22. Vad var det som gjorde att du misstänkte det?
23. Hur länge misstänkte du det?
24. Hur hanterades det av skolan?
25. Enligt skolverket måste utsatta barn och ungdomar fångas upp tidigt. Personalen i skolan har en viktig roll i att upptäcka när barn far illa eller när det finns risk för det. De har också en skyldighet att anmäla till socialtjänsten om de får kännedom om eller misstänker missförhållanden.

Till rektor:

- a. Hur arbetar ni för att ge förutsättningar för personalen att leva upp till detta?

Till lärare:

- b. Upplever du att du som lärare har förutsättningar att leva upp till detta?

Blankett för etisk egengranskning av studentprojekt som involverar människor

Projekttitel: Skolans arbete med barn som far illa

-en kvalitativ undersökning av skolpersonals förhållningssätt till barn som misstänks fara illa

Student/studenter: Linnea Mattsson och Cecilia Stenquist

Handledare: Peter Jansson

		Ja	Tveksamt	Nej
1	Kan frivilligheten att delta i studien ifrågasättas, d.v.s. innehåller studien t.ex. barn, personer med nedsatt kognitiv förmåga, personer med psykiska funktionshinder samt personer i beroendeställning i förhållande till den som utför studien (ex. på personer i beroendeställning är patienter och elever)?			X
2	Innebär undersökningen att informerat samtycke inte kommer att inhämtas (d.v.s. forskningspersonerna kommer inte att få full information om undersökningen och/eller möjlighet att avsäga sig ett deltagande)?			X
3	Innebär undersökningen någon form av fysiskt ingrepp på forskningspersonerna?			X
4	Kan undersökningen påverka forskningspersonerna fysiskt eller psykiskt (t.ex. väcka traumatiska minnen till liv)?			X
5	Används biologiskt material som kan härledas till en levande eller avliden människa (t.ex. blodprov)?			X
6	Avser du att behandla känsliga personuppgifter som ingår i eller är avsedda att ingå i en struktur (till exempel ett register)?			X

	Med känsliga personuppgifter avses, enligt Personuppgiftslagen (PuL), uppgifter som berör hälsa eller sexualliv, etniskt ursprung, politiska åsikter, religiös eller filosofisk övertygelse samt medlemskap i fackförening			
7	Avser du att behandla personuppgifter som avser lagöverträdelser som innefattar brott, domar i brottmål, straffprocessuella tvångsmedel eller administrativa frihetsberövanden, och som ingår i eller är avsedda att ingå i en struktur (till exempel ett register)?			X

Fastställd av Forskningsetiska nämnden 2008-10-23